

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kokemuksia taidelähtöisestä ja osallistavasta musikaaliprojektista päiväkodissa

Kestilä, Sini

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kokemuksia taidelähtöisestä ja osallistavasta musikaali- projektista päiväkodissa

Sini Kestilä
Sosiaali-
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2016

Sini Kestilä

Kokemuksia taidelähtöisestä ja osallistavasta musikaaliprojektista päiväkodissa

Vuosi 2016 Sivumäärä 58

Tämä opinnäytetyö tutkii Ilmaisupäiväkotien Illusiassa toimintakautena 2013-2014 toteutettua Pessi ja Illusia -musikaaliprojektia. Opinnäytetyö kuvaa projektiin osallistuneiden päiväkodin työntekijöiden, lasten ja heidän vanhempiensa kokemuksia projektista itsestään sekä tutkii projektissa toteutuneita osallisuuden aspekteja. Työn teoreettinen viitekehys perustuu lähteisiin, joissa on tutkittu lapsen suhdetta ja oikeutta taiteeseen sekä taiteelliseen ilmaisuun, taidetta osana varhaiskasvatusta sekä osallisuuden käsitettä erityisesti lapseen liittyen.

Opinnäytetyö on laadullinen ja sen empiirinen osuus koostuu valikoitujen projektiin osallistuneiden teemahaastatteluista. Tuloksista käy ilmi, että projekti näkyi vahvasti päiväkodin arjessa ja oli kaikkien haastateltujen mielestä positiivinen kokemus, vaikka samalla vaati myös työntekijöiltä paljon. Kritiikkiä annettiin puutteelliseksi koetusta tiedottamisesta sekä epätaisisena pidetystä työnjaosta.

Projekti tarjosi lapsille paljon taidekasvatuksellisia elementtejä ja lasten osallisuuden taso projektin toteutuksessa oli korkea. Myös vanhemmat kokivat vahvaa osallisuutta ja olivat sitoutuneita projektiin. Työntekijöiden osallisuuden kokemus ja syvyys tuntuivat puolestaan korreloivan suoraan siihen, miten haastava rooli haastatellulla oli prosessin toteutuksessa. Projektilla ei ollut merkittäviä pysyviä vaikutuksia yksilöiden välisiin suhteisiin tai ryhmäytymiseen. Opinnäytetyö voi toimia innoittajana varhaiskasvattajille ja päiväkodeille, jotka suunnittelevat taidekasvatuksellisia, perheitä osallistavia projekteja.

Asiasanat: taidekasvatus, varhaiskasvatus, osallisuus, projekti, kokemus

Sini Kestilä

Experiences of an art-based and participatory musical project in a kindergarten

Year	2016	Pages	58
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to investigate a kindergarten musical project based on a famous Finnish book called "Pessi and Illusia". All the children of the kindergarten, the whole staff and a significant amount of the children's parents participated in the project during 2013-2014. This thesis describes the participating employees', children's and parents' experiences of the musical project and also investigates the level of participation during the project. The theoretical framework of the thesis is based on various theories and studies about a child's right to experience and create art, a child's relation to art and artistic self-expression, art as a part of early childhood education and the concept of participation especially regarding children.

The empirical part of the thesis consists of semi-structured interviews with the project participants. The results indicated that participating in the project was considered a positive experience and that the project played a significant role in the everyday life of the kindergarten. On the other hand, it required a lot of work and commitment from the personal and the employees' division of duties was regarded uneven. Also the amount of communication during the progress of the project was considered too insufficient.

It can be stated that the musical project offered a variety of artistic elements for the children to experience and participate. Also the level of both the children's and the parents' participation can be regarded high. The employees' feeling of participation seemed to correlate strongly with their role and the amount of work in the project. Although the project was praised and considered successful, it neither had permanent effects on the relationships between the participants nor strengthened the sense of community. Because of the positive results, this kind of a project can be highly recommended. This thesis can hopefully inspire early childhood educators who are planning art-based or participatory projects in kindergartens.

Keywords: art education, early childhood education, participation, project, experience

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Taide lapsen elämässä	7
2.1	Lapsen oikeus taiteeseen	7
2.2	Lapsi taiteen kokijana.....	8
2.3	Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa	9
2.4	Reggio Emilia -pedagogiikka.....	10
3	Osallisuus	11
3.1	Kasvatuskumppanuus	11
3.2	Osallisuus varhaiskasvatuksessa	12
3.3	Lasten osallisuus.....	13
4	Opinnäytetyön toimintaympäristö	16
4.1	Ilmaisupäiväkoti Illusia	16
4.2	Pessi ja Illusia -musikaaliprojekti	17
5	Opinnäytetyön toteutus.....	18
5.1	Tutkimusote.....	18
5.2	Teemahaastattelu.....	19
5.2.1	Päiväkoti-ikäisen lapsen haastattelemisen erityispiirteet	19
5.2.2	Haastattelujen toteutus.....	20
5.3	Eettisyys	21
5.4	Tutkimuskysymykset.....	21
5.5	Aineiston analyysi	22
6	Opinnäytetyön tulokset	23
6.1	Ensimmäinen teema: projektiin liittyvät odotukset ja ennakkokäsitykset	23
6.1.1	Työntekijöiden odotukset ja ennakkokäsitykset.....	24
6.1.2	Vanhempien odotukset ja ennakkokäsitykset	25
6.2	Toinen teema: projekti prosessina.....	25
6.2.1	Työntekijöiden ajatuksia projektista prosessina	25
6.2.2	Vanhempien ajatuksia projektista prosessina	27
6.2.3	Lasten ajatuksia projektista.....	29
6.3	Kolmas teema: projektin vaikutukset	31
6.3.1	Työntekijöiden ajatuksia projektin vaikutuksista	31
6.3.2	Vanhempien ajatuksia projektin vaikutuksista.....	33
6.4	Neljäs teema: osallisuus	35
6.4.1	Työntekijöiden ajatuksia osallisuudesta	35
6.4.2	Vanhempien ajatuksia osallisuudesta.....	38
6.4.3	Lasten ajatuksia osallisuudesta	39
7	Yhteenveto	40

8	Johtopäätökset	42
9	Pohdinta	44
	Lähteet	48
	Kuviot..	50
	Kuvat.	51
	Liitteet.....	52

1 Johdanto

Ilmaisupäiväkoti Illusiasta tarjottiin minulle mahdollisuutta tehdä opinnäytetyö heidän Pessi ja Illusia - musikaaliprojektiinsa liittyen. Projekti alkoi syksyllä 2013 ja huipentui musikaaliesitykseen keväällä 2014. Taidekasvatuksellinen ja vanhempia osallistava musikaaliprojekti tuntui aiheena mielenkiintoiselta. Lisäksi kyseinen päiväkotitoiminta oli minulle entuudestaan tuttu, sillä tein sinne ensimmäisen harjoitteluni vuonna 2011 ja olin sen jälkeen toiminut siellä sijaisena. Syksystä 2014 alkaen olen työskennellyt päiväkodissa lastentarhanopettajana.

Opinnäytetyöni kuvaa Pessi ja Illusia - projektin toteutusta ja tutkii sitä, miten päiväkodin lapset, heidän vanhempansa ja päiväkodin henkilökunta projektin kokonaisuudessaan kokivat. Lisäksi opinnäytetyöni tutkii osallisuuden toteutumista ja kokemusta projektin aikana erityisesti lasten kannalta. Työni teoreettinen viitekehys rakentuu taiteen roolista lapsen elämässä, taidekasvatuksesta, kasvatuskumppanuudesta sekä Illusiassa toteutettavasta Reggio Emilia -pedagogiikan kuvauksesta. Lisäksi esittelen teoriaa osallisuudesta lapsen näkökulmaa painottaen sekä osallisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyöni on laadullinen, ja lähestyn sitä fenomenologisella tutkimusotteella. Aineistoni koostuu yhdeksästä teemahaastattelusta, joita tein vanhemmille, lapsille ja päiväkodin henkilökunnalle. Toivon, että opinnäytetyöni hyödyttää ilmaisupäiväkoti Illusiaa ja että he voivat käyttää työni tuloksia myöhemmässä kehitystyössään. Työssäni esitelty musikaaliprojekti voi myös toimia innoittajana erilaisille taidelähtöisille projekteille, joita perheet ja päiväkotitoiminta voivat yhdessä luoda.

2 Taide lapsen elämässä

Erlainen luova toiminta leikin, liikkeen, tutkimisen ja erilaisen taiteellisen ilmaisun kautta on lapselle luonnollinen tapa toimia ja ilmentää ajatuksiaan sekä tunteitaan. Kun lapsi saa toimia ja ilmaista itseään itselleen mielekkäällä tavalla, se lisää hänen hyvinvointiaan ja vahvistaa hänen minäkäsitystään. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 20.)

2.1 Lapsen oikeus taiteeseen

Jokaisella lapsella on oikeus kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen, mikä todetaan myös vuonna 1989 YK:n laatimasta lapsen oikeuksien sopimuksesta. Suomi liittyi sopimukseen vuonna 1991. Sopimuksen 31. artikla kuuluu näin:

1. ”Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikätasonsa mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.”

2. ”Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.”

Suomen valtio pitää huolen siitä, että sopimuksen asiat toteutuvat lasten elämässä. Vuonna 2005 perustettiin lapsiasiavaltuutetun toimisto, joka käytännössä arvioi ja edistää lasten oikeuksia Suomessa. (Lapsiasiavaltuutetun toimisto, 2014.) Pieni lapsi ei osaa vielä itse pitää kiinni oikeuksistaan, vaan aikuisten on kannettava vastuu niiden toteutuksesta. Näin ollen vanhempien lisäksi suuri vastuu on varhaiskasvattajilla ja heidän osaamisellaan. (Ruukonen, Rusanen & Välimäki 2009, 3.)

2.2 Lapsi taiteen kokijana

Pääjoen (2011, 109) mukaan ”taiteellinen ja esteettinen elementti on jossain määrin läsnä kaikessa lapsen omassa toiminnassa”. Lasta on joissakin yhteyksissä verrattu taitelijaan ja lapsen ilmaisullisesti rikas leikki on rinnastettu taitelijan luomistyöhön. Lasta on usein myös verrattu tutkijaan, sillä hän suhtautuu ympäröivään maailmaansa uteliaan ennakkoluulottomasti ja aistii ympäristöään kaikilla aisteillaan. Lapsi uskaltaa myös tehdä luovia, toiminnallisia ratkaisuja näiden aistihavaintojensa pohjalta, mikä aikuiselta ei välttämättä yhtä spontaanisti luonnistu aistihavaintojen jäädessä aiemman tiedon ja kokemuksen sekä ennakkokäsitysten jalkoihin. Lapselle kaikki on uutta ja ihmeellistä ja hänen on helppo löytää uusia rikkaita mahdollisuuksia ja ulottuvuuksia aikuiselle arkisista yhteyksistä. Voidaankin sanoa lapsen suhtautuvan esteettisesti koko maailmaan, minkä vuoksi taide ja taiteellisuus eivät ole erillisiä osia lapsen olemisessa ja tekemisessä, vaan ne heijastuvat koko hänen maailmasuhteeseensa. (Pääjoki 2011, 110-111.)

Lapsille merkitykselliset kokemukset voivat syntyä musiikista, tanssista, kuvallisesta tai draamallisesta toiminnasta. Varhaiskasvatuksen perusteissa (2005, 23) todetaan, että ”taiteellisten kokemusten intensiivisyys ja lumous virittävät lapsen toiminnallisuuden ja tempaavat mukaansa.” Lasten tehdessä ja kokiessa taidetta lasten maailmassa on paljon oppimisen iloa, paljon erilaisia värejä, ääniä, muotoja, tuntemuksia ja yleensäkin eri aistialueiden kokemusten yhdistelmiä. Lasten kokiessa taidetta heille avautuu täysin uusi maailma, jossa kaikki voi olla mahdollista ja jossa voi tutkia leikin ja toden välistä rajaa. Lapsi nauttii ilmaisusta ja taiteesta sekä yksin että silloin, kun hän saa olla luoda jotain yhdessä toisten kanssa. Taiteellisen kokemuksen ja ilmaisemisen kautta lapsi kehittyy yksilönä, mutta myös ryhmän jäsenenä ja oppii lisää itsestään suhteessa toisiin. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 23-24.)

Taiteessa ja leikissä löydetyt ratkaisut myös opettavat lapselle ajattelutapaa, jossa on aina monta ratkaisua. Ratkaisuvaihtoehtojen löytäminen ja irrallisten ainesten liittäminen koko-

naisuudeksi on luovuutta, joka muokkaa ajattelua ja palkitsee. Lisäksi taide tarjoaa tarina-elämyksiä, jotka tarjoavat mahdollisuuden omien tunteiden tunnistamiseen, nimeämiseen ja tutkimiseen. Samaistumalla tarinaan tai näytelmän hahmoihin lapsi voi käsitellä itselleen hankalia teemoja etäännytykskeinojen ansiosta. Taide auttaa jäsentämään lapsen omaa sisäistä maailmaa – oman tarinan kautta omasta identiteetistä saa otteen. On tärkeää saada tarinoille alku, keskikohta ja loppu. Ylipäätään taide auttaa kestävästi elämään sellaisena kuin elämä on. Elämä voi olla kestävästi, sietävästi ja käsittämättä yhtäläillä aikuisesta kuin pienestä lapsesta. Lapsen murheet, ilot, haasteet ja mahdollisuudet ovat kestävässä taiteen avulla. (Ruokonen, Rusanen ja Välimäki 2009, 74-75.)

2.3 Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa

Taidekasvatus, johon katsotaan kuuluvan taiteellinen, esteettinen ja kulttuurinen kasvatus, on olennainen osa varhaiskasvatusta. Taidekasvatus toteutuu luontevasti kuvataiteen, musiikin, käsityön, liikunnan, lastenkirjallisuuden sekä tanssin ja draamakasvatuksen tavoitteellisissa toimintatilanteissa varhaiskasvattajan ohjaamana. (Ruokonen & Rusakka 2009, 10.) Taidekasvatus rakentaa ei-välineellistä arvomaailmaa, joka luo kestävästi perustan inhimilliselle hyvinvoinnille ja hyvinvoiville yhteisöille. Taiteen ja itseilmaisun kautta lapsi rakentaa terveyttä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti, itseohjautuvasti ja yhteisöllisesti. (Ruokonen, Rusanen ja Välimäki 2009, 21).

Varhaiskasvatuksen perusteiden (2005, 24) mukaan kasvattajien tulee ”mahdollistaa lapsen taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen lapsen omia persoonallisia valintoja ja havaintoja kunnioittaen.” Kasvattajan on siis äärimmäisen olennaista kyetä ottamaan huomioon lapselle ominaiset ajattelun ja toiminnan tavat varhaiskasvatuksessa ja sen toteutuksessa. Havainnoimalla, keskustelemalla, aidolla läsnäololla ja lasten kanssa yhdessä tekemisellä kasvattajat pääsevät mukaan lasten omaan maailmaan, ja voivat siten muokata toimintaansa ja kehittää koko varhaiskasvatusympäristöä lapsilähtöisemmäksi. (Stakes 2006, 20.)

Tällainen kuunteleva ja lapsilähtöinen lähestymistapa on äärimmäisen tärkeää myös taidekasvatuksessa, sillä siinä aikuisen asenne ja avoin suhtautuminen korostuvat erityisesti. Kasvattajien pedagogisten taitojen ja ohjaamisen ohella aikuisen esimerkillä on suuri vaikutus tapaan, jolla lapsi kokee ja tekee taidetta. (Ruokonen ym. 2009, 3-4.) On tärkeää, että kasvattaja on itse innostunut ja innostava eikä rajoita toimintaa omien mieltymystensä mukaan, vaan toimii mahdollisimman lapsilähtöisesti. Huolellisesti etukäteen suunnitellut toimintahetket ja projektityöskentely ovat oivia keinoja ylläpitää ja lisätä taidekasvatusta.

Suunnitellun toiminnan lisäksi olisi olennaista, että kasvattaja osaisi ”tarttua hetkeen” ja luoda mahdollisuuksia lapsilähtöisille taidekasvatuksellisille tuokioille myös päiväkodin arkisissa tilanteissa. Kasvattaja voi esimerkiksi tarttua johonkin lapsen sanaan tai tekemiseen, josta

tulee mieleen lapsille tuttu leikki, loru tai laulu, ja ohjata spontaanin leikki- tai musiikkihetken. (Kalliala 2012, 217-218.) Kasvattajan on mahdollista synnyttää myös aikuisten ja lasten yhteisiä taidekokemuksia ja -elämyksiä, yhteistä kulttuuria, joka perustuu vuorovaikutukseen. Kasvattaja voi tukea lasten luomaa omaa kulttuuria suuntaamalla aikuisen huomion lasten tapaan ajatella, kommunikoida ja toimia. Lapsen näkemyksen kuuntelu ja kunnioittaminen auttaa kehittämään aikuisen ja lapsen tasa-arvoisen vuorovaikutuksen muotoja. (Ruokonen, Rusanen ja Välimäki 2009, 11.)

Aikuiselle suurin haaste leikkiin osallistumiselle lienee heittäytyminen, mikä edellyttää kykyä improvisoida ja osallistumista luovaan prosessiin. Näyttämötaiteen merkitys ihmiskunnalle piilee kuitenkin juuri tässä: kyvyssä muuntautua joksikin toiseksi, kuvitella, improvisoida ja leikkiä. Aikuiseksi kasvamisen tragedia onkin tämän kyvyn ja mahdollisuuden hukkaaminen. Onneksi varhaiskasvatuksessa on vielä mahdollisuus antaa tilaa hetken taiteelle ja heittäytymiselle. Taitava kasvattaja osaa antaa tilanteeseen liittyvää tietoa ja tukea kehittymässä olevia taitoja luontevasti osana leikkiä, liikettä ja taidetta. (Ruokonen, Rusanen ja Välimäki 2009, 19)

Kallialan (2012, 217) mukaan taidekasvatus kuuluu varhaiskasvatuksen kiistattomaan ytimeen. Olennaisesta merkityksestään huolimatta taidekasvatus ei Kallialan mielestä toteudu varhaiskasvatuksessa tarpeeksi vahvasti, vaan sitä olisi voimakkaasti kehitettävä niin laadullisesti kuin määrällisesti. Myös Ruokonen ym. (2009, 3) ovat huolissaan taidekasvatuksen vähäisestä osuudesta muun muassa varhaiskasvattajien koulutuksissa.

2.4 Reggio Emilia -pedagogiikka

Pedagogiikka sai alkunsa italialaisessa Reggio Emilian kaupungissa toisen maailmansodan jälkeen. Pedagogiikkaa kehitettiin yhdessä vanhempien sekä päiväkotien ja koulujen henkilökunnan kanssa. He punnitsivat uudelleen sitä, minkälaista tulevaisuutta varten lapsia kasvatetaan, mitkä asiat ovat opetuksessa olennaisia, minkälainen on opettajan rooli sekä millaista opettajan ja lapsen välinen vuorovaikutus. Näistä peruskysymyksistä syntyi niin sanottu reggiolainen pedagogiikka, jossa lapsi on itse pääroolissa omassa kehityksessään, oppimisessaan ja kasvamisessaan. Oppiminen syntyy reggiolaisen ajattelutavan mukaan lasten, aikuisten ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta. (Heinimaa 2011, 277-278.)

Pedagogiikan mukaan lapsi on ainutlaatuinen persoona, oman elämänsä tärkeä toimija, luonnostaan utelias ja tutkiva olento. Ominaista reggiolaiselle kasvatustilanteelle on korostaa lapsen ajattelun ja luovuuden tukemista. Heinimaan mukaan reggiolainen pedagogiikka haastaa myös aikuisen ajattelemaan uteliaasti lapsen tavoin, ”sillä lapsi tarvitsee rinnalleen tutkivan pedagogin, joka on valmis heittäytymään innokkaasti uusiin seikkailuihin lasten kanssa” (2011, 278.) Lapsella on valtava määrä potentiaalisia kykyjä ja mahdollisuuksia, jotka ilmene-

vät monissa eri muodoissa. Pedagogin tehtävä on kuunnella ja peilata lapsen havaintoja, teorioita ja selityksiä ympäröivästä maailmasta ja auttaa sitä kautta lasta ottamaan maailmaa haltuunsa. (Heinimaa 2011, 277-278.)

Reggiolainen ”sadan kielen pedagogiikka” perustuu lisäksi muun muassa demokratiaan, moninaisuuden kunnioitukseen, osallisuuteen, iloon, leikkiin ja tunteisiin – elämän satoihin kieliin. Pedagogiikan mukaan lapsen täytyy saada tuntea iloa muun muassa itsensä tärkeäksi tuntemisen kautta. Pedagogiikan tavoitteena on kasvattaa lapsia, jotka osaavat arvostaa itseään, pysyvät tekemään omia valintojaan ja päätöksiään sekä pystyvät löytämään ratkaisuja ja uusia mahdollisuuksia. (Heinimaa 2011, 278; Suomen Reggio Emilia -yhdistys ry 2014.)

Reggiolaisuudelle ominaista on projektityöskentely ja sen tärkein työväline on pedagoginen dokumentointi ja tutkiminen. (Suomen Reggio Emilia - yhdistys ry 2014.) Dokumentoinnin tapoja ovat esimerkiksi lasten töiden, esitysten ja keskustelujen nauhoittaminen, valokuvaaminen, videoiminen ja ylöskirjoittaminen. Erilaiset dokumentit tekevät lasten oppimisen näkyväksi myös lapsille itselleen ja mahdollistavat oppimisprosessin reflektoinnin ja itsearvioinnin usealla eri tasolla. Aikaisemmin koettuihin ja tehtyihin asioihin on myös helpompi palata, kun niistä on olemassa jokin konkreettinen jälki. (Heinimaa 2011, 280; Suomen Reggio Emilia -yhdistys ry 2014.)

3 Osallisuus

”Osallisuus merkitsee mukanaoloa, vaikuttamista, huolenpitoa ja yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä” (STM 2012.) Myös Stenvall ja Seppälä (2008, 3) liittävät osallisuuden olennaisesti hyvinvointiin, sillä ihmisen hyvinvointi toteutuu vasta silloin, kun hänellä on mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä ja sitä kautta kokea se mielekkääksi. Orasen (2007, 3) mukaan osallisuuden käsite kuvaa yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuuden rakentuminen vaatii yhteisön jäseniltä tasa-arvoista toimintaa ja vuorovaikutusta, joka mahdollistuu yksilön aktiivisuuden ja muiden yhteisön jäsenten huomioonottamisen kautta.

3.1 Kasvatuskumppanuus

Kun puhutaan vanhemman osallisuudesta lapsensa varhaiskasvatukseen liittyen, nousee usein esiin käsite kasvatuskumppanuudesta. Terveystieteiden tutkimuskeskus THL määrittelee kasvatuskumppanuuden toiminnaksi, jolla edistetään ”lapsen ääntä arvostavan palvelukulttuurin, dialogisen vuorovaikutuksen ja luottamuksellisten yhteistyösuhteiden luomista lapsen kasvu- ja kehitysympäristöihin.” Kasvatuskumppanuudella tähdätään lapsen hyvinvoinnin turvaamiseen ja lapsen tarpeet ovat sen lähtökohtana.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 31) kasvatuskumppanuutta puolestaan kuvataan ”vanhempien ja henkilöstön tietoisiksi sitoutumiseksi toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa.” Tämä edellyttää vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan keskinäistä luottamusta, kunnioittamista, kuuntelemista ja dialogia. Vennisen, Leinosen, Rautavaara-Hämäläisen ja Purolan (2011) mukaan kasvatuskumppanuussuhde mahdollistaa vanhempien osallisuuden ja vahvistaa vanhempien osallistumista lastensa varhaiskasvatukseen.

Vaikka lapsi on päivähoidossa, on vanhemmilla silti lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu. He ovat myös omien lastensa parhaita asiantuntijoita. Henkilökunnalla on puolestaan koulutuksensa ja kokemuksensa ansiosta ammattitaitoa ja osaamista varhaiskasvatuksen toteutukseen. Kasvatuskumppanuus tähtää siihen, että vanhempien ja kasvattajien tiedot ja kokemukset lapsesta jaetaan ja yhdistetään. Näin lapselle kaksi tärkeää tahoja tekevät yhteistyötä tasavertaisina ja tukevat yhdessä lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31; Venninen ym. 2011, 10.)

3.2 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa toteutuvan osallisuuden lähtökohdat perustuvat varhaiskasvatukseen, YK:n lapsen oikeuksien julistukseen sekä päiväkotien itse laatimiin varhaiskasvatussuunnitelmiin. Näin osallisuus kiinnittyy vahvasti varhaiskasvatusta määrittäviin virallisiin sopimuksiin ja vaadittaviin dokumentteihin, ja osallisuuden perusteet pystytään luomaan jo päivähoidossa. Osallisuus liittyy kaikkeen lasten toimintaan varhaiskasvatuksessa; se on läsnä rutiineissa, perustoiminnoissa ja arjessa kaiken aikaa. Osallisuus arjessa määrittelee lapsen osallisuuden päiväkodin arkeen, rutiineihin ja perustoimintoihin. (Stenvall & Seppälä 2008, 3; 10-16.) Karlssonin (2005, 8) mukaan tärkeintä lapsille heidän osallisuudessaan on se, että he saavat kokea vaikuttavansa akuutisti kasvuympäristöönsä. Tästä johtuen on ensiarvoisen tärkeää, että vanhemmat ja lasten kanssa työskentelevät aikuiset ovat perehtyneet osallisuuteen.

Vennisen, Leinosen & Ojalan (2010, 17-18) mukaan osallisuus toteutuu, kun ”lapsella on oikeus iloita itsestään ja kokea, että muutkin nauttivat hänen läheisyydestään”. Lapsi saa mahdollisuuden ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan kokien, että hänen mielipiteillään on merkitystä ympärillä oleville ihmisille. Aikuinen antaa lapselle palautetta siitä, että tämän rohkeus itseilmaisuun hyödyttää niin lasta itseään kuin myös muita. Tätä kautta lapsi kasvaa osaksi yhteisöä ja oppii hahmottamaan osallisuutensa rajoja. Aikuinen mahdollistaa lapsen osallisuuden toimimalla yhdessä lapsen kanssa kunnioittaen lapsen persoonaa ja lähtökohtia. Varhaiskasvatuksessa lapsi voi aikuisen avulla toteuttaa omia ideoitaan, oppia omatoimisuutta ja vastuunkantoa sekä osallistumaan yhteisiin päätöksiin ja valintoihin. Tämä sitouttaa lasta osaksi yhteisöä eli tässä tapauksessa esimerkiksi omaa päiväkotiryhmää ja synnyttää halun kuulua joukkoon.

Opetushallitus valmistelee parhaillaan uusia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, jotka laaditaan uuden varhaiskasvatustalon (2015) mukaan. Opetushallitus tarjosi loppuvuodesta 2015 kaikille avointa mahdollisuutta kommentoida työn alla olevaa varhaiskasvatussuunnitelmaa verkossa. Kommentteja toivottiin varhaiskasvatuksen hyvistä käytännöistä ja kehittämis-kohteista, osallisuudesta sekä siitä minkälaisia taitoja ja valmiuksia tulevaisuuteen lasten ja varhaiskasvatukseen olisi hyvä tarjota. Yksi kolmesta verkkokysymyksestä koski nimenomaan osallisuutta varhaiskasvatuksessa ja sen toteutumista parhaalla mahdollisella tavalla. Kyselyyn vastanneet nostivat vastauksissaan esiin muun muassa pienryhmässä toimimisen, toiminnan dokumentoinnin ja näkyväksi tekemisen sekä lapsen aktiivisen toimijuuden ja heidän ottamisensa mukaan toiminnan suunnitteluun. Vastauksissa liittyen osallisuuteen vanhempien näkökulmasta korostettiin perheiden osallistamista varhaiskasvatukseen arkeen sekä avointa vuorovaikutusta ja yhteistä keskustelua lapsen asioista. (Opetushallitus 2016a.; Opetushallitus 2016b.)

3.3 Lasten osallisuus

Kuten olen jo aiemmin todennut, YK:n vuonna 1989 laatimassa Lasten oikeuksien yleissopimuksessa mainitaan lasten oikeus taiteeseen ja kulttuuriin. Yhtä lailla sopimuksessa mainitaan lapsen oikeudet osallisuuteen muun muassa itseä koskeviin päätöksiin tekoon ja valinnanvapauteen liittyen. (Lapsen oikeuksien yleissopimus, 1989.) Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäksi yksilön oikeus ottaa osaa, osallistua ja olla osallinen omassa elämässään löytyvät myös Ihmisoikeuksien yleissopimuksesta sekä Suomen perustuslaista. Perustuslain mukaan lapsella on oikeus kehitystasoonsa huomioon ottaen vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lapsen osallisuudessa on siis kyse muun muassa siitä, että myös lapsi on oikeutettu saamaan tietoa, ilmaisemaan oman mielipiteensä ja vaikuttamaan omiin ja yhteisön asioihin. (Oranen 2007, 5; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 5.)

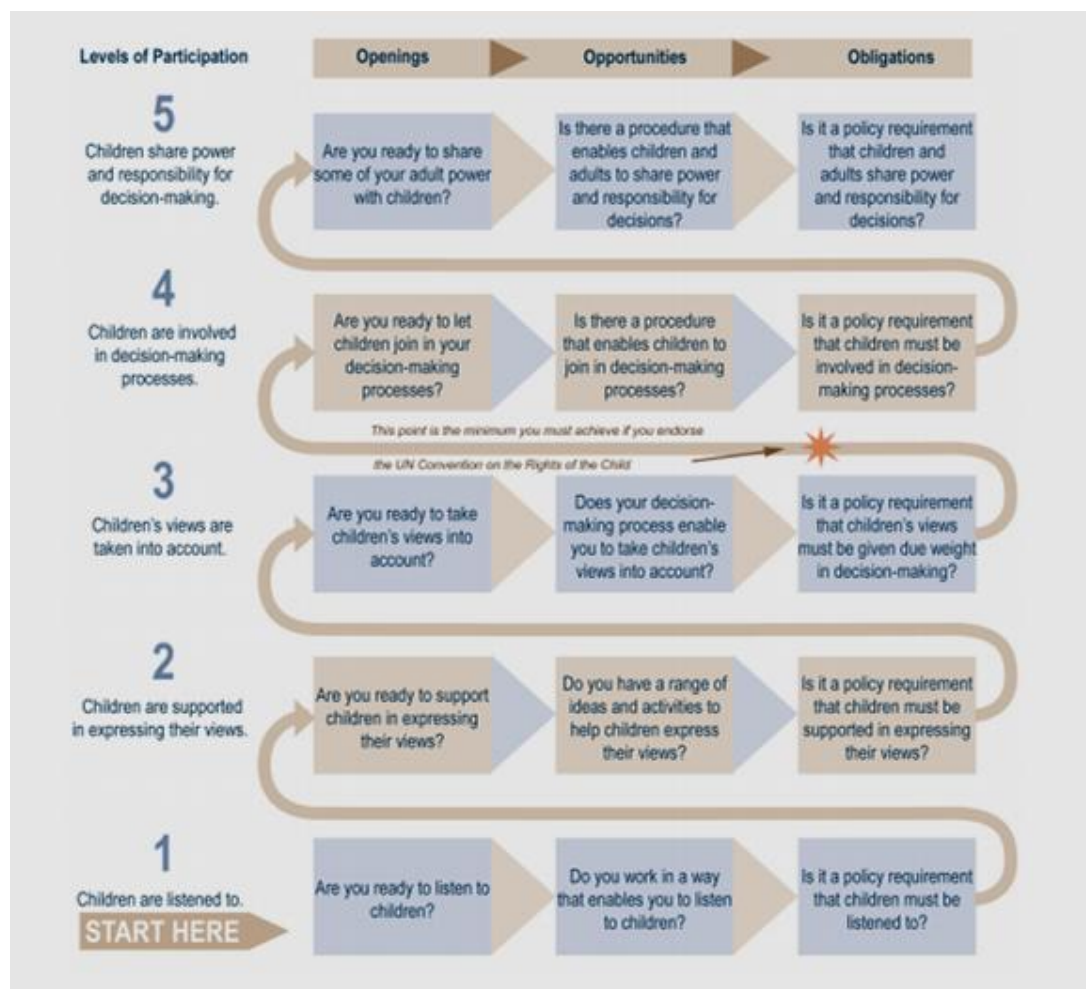
Lapsen näkökulma on siis mahdollista huomioida niin yhteiskunnallisen kuin paikallisen päätöksenteon tasolla, mutta se edellyttää lasten todellista kuuntelua ja lapselle ominaisiin toimintatapoihin perustuvia toimintamuotoja. Viime vuosina lasten osallisuus on ollut näkyvissä yhteiskunnallisella tasolla muun muassa sellaisissa tapauksissa, kun lapset on otettu mukaan esimerkiksi koulun tai päiväkodin pihojen sekä leikkipuistojen suunnittelussa. Myös poliitikot, eri alojen asiantuntijat ja erilaisten kehittämishankkeiden vetäjät ovat tavanneet lapsia ja kuunnelleet sekä ottaneet huomioon heidän näkemyksiään ja toivomuksiaan. On myös perustettu lasten ja nuorten parlamentteja, jossa lapset ja nuoret voivat tuoda mielipiteitään esiin ja tehdä itse aloitteita ja suunnitelmia. (Karlsson 2005, 8.) Yhä enenevässä määrin lasta ei enää nähdä passiivisena osapuolena lapsen ja aikuisen sekä lapsen ja lapsuuden keskeisten instituutioiden välisissä valtasuhteissa. Sen sijaan lasta pidetään aktiivisena toimijana, joka hakee omaa tilaansa ja valtaansa näissä kaksisuuntaisissa vuorovaikutussuhteissa. (Turja 2011, 42-43.)

Osallisuudesta on laadittu erilaisia malleja, joissa kuvataan osallisuuden rakentumisen prosessia ja sen eri elementtejä. Usein käytettyjä osallisuuden kuvaamisen malleja ovat Hartin laatima porrastai- tai tikapuumalli, Shierin porrasmalli ja Thomasin osallisuuden ulottuvuuksien malli. Hartin mallin tikapuissa on tietty määrä askelmia, jotka kuvaavat osallisuuden eri tasoja. Alimmilla portailla yksilöllä (eli tässä kohtaa lapsella) on hyvin vähän tai ei ollenkaan mahdollisuutta vaikuttaa, ja osallisuus toteutuu vähän tai ei lainkaan. Mitä ylemmäs portaita kiipeää, sitä enemmän yksilöllä on valtaa vaikuttaa ja sitä vahvemmin osallisuus toteutuu. (Eskel & Marttila 2013, 79-80; Oranen 2007, 5.)

Eskel ja Marttila (2013, 80) ovat Hartia mukailleen kuvanneet tikapuiden askelmia näin:

1. Lapsia ohjataan.
2. Lapset ovat toiminnassa kuin koristeena.
3. Lapset ovat mukana muodon vuoksi.
Varsinaiset osallisuuden askelmat alkavat tästä:
4. Lasten mielipiteitä kuullaan, mutta aikuiset tekevät päätökset.
5. Lapsilta kysytään toiminnasta ja heitä kuullaan.
6. Lasten kanssa tehdään päätökset, mutta aloitteet tulevat aikuisilta.
7. Lapset tekevät aloitteen toimintaan ja ovat sen toteuttajina.
8. Lapset ja aikuiset päättävät yhdessä. Toiminta on lapsilähtöistä.

Shier puolestaan on lisännyt Hartin tikapuumalliin ulottuvuuden, jossa tarkastellaan aikuisen roolin suhdetta lasten osallisuuden mahdollistamiseen. Tämän mallin kautta mahdollistuu aikuisen roolin tarkempi analysointi, sillä se tuo näkyväksi kasvattajan valmiudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet. Ajatuksena teoriassa on, että voidakseen siirtyä tasolta seuraavalle, täytyy kasvattajan ensi omaksua edellisellä tasolla kukin kolmesta vaiheesta. Shierin osallisuuden tasomalli on kuvattu seuraavaan kuvioon:

Kuvio 1: Harry Shier, 2001. Pathways to participation.

Eskel ja Marttila (2013, 81) ovat suomentaneet yllä kuvatut Shierin viisi osallisuuden tasoa näin: Lapsia kuunnellaan (taso 1), lapsia tuetaan mielipiteen ilmaisemisessa (taso 2), lasten näkemykset otetaan huomioon (taso 3), lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin (taso 4) sekä lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta päätöksenteossa (taso 5).

Oranen (2007, 6) kertoo Thomasin kritisoineen Hartin ja Shierin malleja, sillä niissä osallisuus mielletään yksilotteiseksi ominaisuudeksi, jota voi olla joko paljon, vähän tai ei ollenkaan. Thomasin mallin mukaan osallisuutta voidaan tarkastella vain jakamalla se eri ulottuvuuksiin, joiden keskinäiset suhteet ovat muuttuvia. Lapsen kokemus osallisuudesta muuttuu ulottuvuuksien välisten suhteiden muutosten mukana. Malli tuo esiin lasten yksilöllisyyden eli sen, miten eri tavalla lapset saattavat kokea saman tilanteen. Thomasin mukaan ulottuvuuksia on kuusi:

1. mahdollisuus valita.
2. mahdollisuus saada tietoa
3. mahdollisuus vaikuttaa prosessiin
4. mahdollisuus ilmaista itseään

5. mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen
6. mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin
(Eskel & Marttila 2013, 81.)

Lapsen täytyy itse kokea olevansa osallinen, vaikka osallisuus onkin vastavuoroista ja yhteisöllistä. Osallisuus ei kuitenkaan ole pelkästään yksilö- tai ryhmätasolla koettava tunne, vaan se on konkreettisia tekoja ja tapoja toimia toisten kanssa. Se on vastavuoroista, aitoa kuuntelemista ja asettumista toisen asemaan. Ihminen kuulee helposti vain sen, mitä haluaa omista lähtökohdistaan kuulla. Todellista kuuntelemista ja toisen asemaan asettumista täytyy harjoitella niin lasten kuin aikuisten, jotta osallisuus mahdollistuisi. (Karlsson 2005, 8-9.)

4 Opinnäytetyön toimintaympäristö

Tässä osiossa esittelen opinnäytetyöni toimintaympäristön. Ensin esittelen lyhyesti Ilmaisupäiväkoti Illusian sekä sen toimintaperiaatteet ja sen jälkeen kuvaan musikaaliprojektia, jonka osallistujien kokemuksia tässä työssä tutkitaan.

4.1 Ilmaisupäiväkoti Illusia

Ilmaisupäiväkoti Illusia on vuonna 1999 perustettu yksityinen päiväkoti, joka sijaitsee Vantaan Havukoskella. Lapsia päiväkodissa oli projektin toteuttamisen ajankohtana 58 ja henkilökuntaa 10 (4 lastentarhanopettajaa, 4 lähihoitajaa, keittiöapulainen ja laitoshuoltaja). Päivähoidon lisäksi Illusia tarjoaa myös kunnan ostamaa, maksutonta esiopetusta. Illusia liittyi huhtikuussa 2014 Pilke päiväkodit Oy -ketjuun liiketoimintakaupan kautta. (Ilmaisupäiväkoti Illusia 2014 a.) Kevääseen 2014 asti päiväkodin johtajana toimi jo päiväkotia perustamassa ollut Kati Rintakorpi.

Illusian arvoihin kuuluvat turvallisuus, välittäminen, lapsilähtöisyys, avoimuus ja jatkuvuus. Nämä näkyvät niin päiväkodin arjen pienissä asioissa kuin isommassa mittakaavassa kaikkea toimintaa tukevana selkärankana. Näiden arvojen lisäksi toisten auttaminen ja kunnioittaminen, itse ja yhdessä tekeminen sekä ystävyden kokeminen ovat tärkeitä – tietenkään leikkiä ja siihen kuuluvaa iloa unohtamatta. (Illusian varhaiskasvatuksen oppimis- ja opetussuunnitelma 2014.) Huomattavaa on se, että ilmaisupainotuksestaan huolimatta ilmaisullisuus ei kuitenkaan ole yksi Illusian arvoista, vaan enemmänkin todellisia arvoja tukeva, niiden rinnalla kulkeva elämäntapa. Illusian kotisivuilla asia muotoillaan näin: ”Erialaisten ilmaisukanavien kautta voidaan lähestyä ja syventää tutkittavia asioita, oppia arvostamaan omia ja toisten näkemyksiä, kasvattaa itseluottamusta ja itsetuntemusta sekä ’siinä sivussa’ oppia esiintymis- ja kommunikointitaitoja” (Ilmaisupäiväkoti Illusia 2014 b.).

Illusian varhaiskasvatuksen perimmäisenä tavoitteena on myönteisen ja monipuolisen minäkuuvan ja hyvän itsetunnon kasvu ja kehittyminen. Hyvinvoiva, itseensä, ympäristöönsä ja omiin mahdollisuuksiinsa luottavaisesti suhtautuva ihminen oppii ja pystyy suhtautumaan uusiin tilanteisiin, ilmiöihin ja ihmisiin myönteisesti, uteliaasti ja terveen kriittisesti. Illusiassa halutaan kaikin puolin tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimishalua, ja erilaisia luovia menetelmiä käyttämällä lapselle halutaan tarjota työkaluja tutkia, käsitellä ja olla suhteessa ympäröivään maailmaan. Illusiassa painotetaan sitä, miten lapsi on varhaisesta iästään huolimatta jo yksilö, jota arvostetaan omana persoonanaan. Lapsella on silti aina oikeus olla lapsi: vaikka Illusiassa tuetaan tiettyyn pisteeseen asti omatoimisuutta ja lapsen omaa harkintakykyä, lapsi tarvitsee silti aikuista tai tämän tukea arjen askareissa. Lapsi tarvitsee tarpeeksi sekä rajoja että rakkautta kasvaakseen ja kehittyäkseen turvallisesti.

(Ilmaisupäiväkoti Illusian varhaiskasvatuksen oppimis- ja opetussuunnitelma 2014.)

Illusiassa elää vahvasti ajatus siitä, että päiväkotit ja sen henkilökunta ovat olemassa ja paikalla nimenomaan lapsia varten. Tätä ajatusmaailmaa tukee myös pienryhmissä toimiminen, joka on yksi päiväkodin erityispiirteistä. Pienryhmätoiminta mahdollistaa muun muassa lapsen yksilöllisemmän huomioon otamisen sekä vanhempien ja ”oman” kasvattajan välisen kasvatuskumppanuuden. Toisena erityispiirteinä Illusiassa on aiemmin kuvattua (ks. luku 1.4) Reggio Emilia -pedagogiikan soveltaminen, joka näkyy niin Illusian lapsikäsitelyssä kuin toiminnan päivittäisessä dokumentoinnissakin. (Ilmaisupäiväkoti Illusian varhaiskasvatuksen oppimis- ja opetussuunnitelma 2014.)

4.2 Pessi ja Illusia -musikaaliprojekti

Vuonna 2014 Illusia juhli 15-vuotispäiväänsä ja sen kunniaksi päiväkodissa päätettiin toteuttaa musikaaliprojekti Yrjö Kokon tunnettuun satuun ”Pessi ja Illusia” pohjaten. Satu on kulkenut Illusiassa eri muodoissa vuosien varrella; sitä on muun muassa luettu, dramatisoitu ja siitä on kuvattu myös oma elokuva. Myös kauden 2013-2014 eskariryhmällä tarina oli kulkenut mukana koko päiväkotijakson ajan ja musikaaliprojektin aihe lähtikin osaksi heidän aloitteestaan.

Kevään 2014 Pessi ja Illusia -musikaalia alettiin suunnitella ja kehitellä jo syksyllä 2013 lähinnä eskareiden kanssa, ja vuoden alusta 2014 mukaan otettiin muutkin päiväkodin lapsiryhmät. Projekti huipentui toukokuussa 2014 järjestettyyn esitykseen. Musikaalissa olivat mukana kaikki päiväkodin noin 60 lasta, kaikki kymmenen silloista varhaiskasvattajaa sekä kaksi harjoittelijaa. Lasten ja henkilökunnan lisäksi erilaisissa rooleissa esiintyi tai myötävaikuttivat kymmeniä päiväkotilasten vanhempia. Yhteensä projektissa oli mukana noin 110 henkilöä.

Musikaali tehtiin kokonaan itse lasten, henkilökunnan ja osallistuvien vanhempien osaamista hyödyntäen. Esitettävät kappaleet sävellettiin ja sanoitettiin erikseen musikaalia varten, ja esiintyvä bändi ja kuoro koottiin lasten vanhemmista. Lavasteet rakennettiin, piirrettiin,

maalattiin ja askarreltiin yhdessä lasten kanssa, ja niiden siirtelyä lavalla musikaalin aikana hoitivat vanhemmat. Vanhempia osallistui myös lavastuksen ja puvustuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Vanhemmat olivat esityksessä mukana myös muun muassa maskeeraamassa, pyörittämässä kahvilaa, hoitamassa valo- ja ääniefektejä sekä esiintymässä lavalla erilaisissa rooleissa. Henkilökunta oli mukana ennen kaikkea esiintymässä lasten kanssa, ja lisäksi osa oli vastuussa muun muassa puvustuksen hankkimisesta ja ompelemisesta sekä koreografioiden suunnittelusta ja harjoittamisesta.

5 Opinnäytetyön toteutus

Tässä luvussa kuvailen tutkielmani toteutusta. Aluksi esittelen valitsemani tutkimusotteen sekä aineistonkeruun menetelmät ja toteutuksen. Tämän jälkeen käyn läpi aineiston purun ja analyysissä käyttämäni menetelmät. Lopuksi esittelen varsinaiset tutkimuskysymykset.

5.1 Tutkimusote

Tämän opinnäytetyön tutkimusote on laadullinen. Laadullisen tutkimusmenetelmän erityispiirteinä voidaan todeta, että tällä tutkimusmenetelmällä tehdyn tutkimuksen tavoitteena ei ole totuuden löytäminen tutkittavasta asiasta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija ei voi etukäteen tietää, millaisia asioita tutkimuksessa nousee esiin ja millaisia vastauksia hän tutkimuskysymyksiinsä saa. Laadullisessa tutkimuksessa olennaista on hypoteesittomuus eli se, ettei tutkijalla ole valmiita ennakkokäsityksiä tai lukkoon lyötyjä oletuksia tutkimuksen tulokista tai haastateltavistaan. Toisaalta on otettava huomioon, että tutkija tulkitsee ja havainnoi oman kokemuksensa ja ymmärryksensä valossa. Nämä aiemmat kokemukset eivät kuitenkaan saisi vaikuttaa tutkimustoimenpiteisiin rajaavasti. (Eskola & Suoranta 1998, 19.)

Päädyin fenomenologiseen analyysimenetelmään työni kohdalla, sillä se tuntui opinnäytetyöni tulosten kannalta mielekkäimmältä. Fenomenologinen analyysi perustuu kokemusten ymmärtämiseen, pohdintaan ja reflektointiin sekä tutkimuskohteen havainnointiin. Tutkimuskohteenä voi olla tutkija itse, jolloin tutkimuksen tavoitteena on tuottaa syvällistä tietoa tutkimusaiheesta henkilökohtaisen kokemuksen kautta. Tutkimuskohteenä voi olla myös toisten ihmisten kokemukset, jolloin tutkijan pyrkimyksenä on ymmärtää ja tulkita heidän kokemusmaailmaansa. Fenomenologisessa tutkimusotteessa termi ”kokemus” käsitetään hyvin laajasti; sillä tarkoitetaan ihmisen kokemuksellista vuorovaikutussuhdetta omaan todellisuuteensa, jota ilman ihmistä ei voida ymmärtää. Olennaista fenomenologiselle analyysille on tutkijan avoimuus siten, että tutkimuskohdetta lähestytään mahdollisimman avoimin mielin ilman ennakkokäsityksiä, -odotuksia tai -määritelmiä. (Jyväskylän yliopisto 2014; Laine 2010, 28-29.)

Fenomenologisesta metodista ei ole mahdollista esittää täysin tarkkaa kuvausta, sillä sen muoto rakentuu yksilöllisen tutkimuksen monista eri tekijöistä. Tutkijan on harkittava ja

suunniteltava toimintansa tilannekohtaisesti niin, että hän saavuttaa mahdollisimman tarkasti tutkittavien henkilöiden kokemuksen ja tallentaa niiden merkitykset mahdollisimman autenttisesti. (Laine 2010, 28; 33.) Tässä opinnäytetyössäni keskityn haastateltavien subjektiivisten kokemusten ymmärtämiseen.

5.2 Teemahaastattelu

Valitsin tutkimusmenetelmäksi haastattelun, joka on tiedonkeruumuodoista yksi käytetyimmistä ja sopii menetelmänä moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Yksi menetelmän suurimmista eduista on sen joustavuus, mikä perustuu suoraan kielelliseen vuorovaikutukseen haastattelijan ja haastateltavan välillä. Haastattelutilanteessa haastattelijä voi tehdä tarkentavia kysymyksiä, selventää tutkimuskysymyksiään, toistaa kysymyksen, tarkistaa kuullessa oikein ja niin edelleen. Kysymykset voidaan myös esittää haastattelijan päättämässä järjestyksessä sen mukaan, miten haastattelutilanne etenee. Haastattelijan on lisäksi mahdollista selvittää vastausten takana olevia motiiveja. Haastattelutilanteessa eduksi on myös haastattelijan mahdollisuus havainnoida haastateltavaa. Haastattelussa tärkeää on se, että haastateltava saa vapaasti tuoda esiin itseään koskevia asioita. Tutkimustilanteessa haastateltava nähdään subjektiivisena kokijana, joka avaa haastattelijalle omia ajatuksiaan, tunteitaan, käsityksiään ja mielipiteitään. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34-35; Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Yksi haastattelun muodoista on teemahaastattelu, jonka valitsin tämän opinnäytetyön tiedonkeruumenetelmäksi. Menetelmänä teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, mutta lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Puolistrukturoidun menetelmän teemahaastattelusta tekevät kaikille haastateltaville yhteiset teemat tai aihepiirit. Haastattelukysymysten ei kuitenkaan tarvitse olla kaikille haastateltaville samat eikä niitä tarvitse esittää samassa järjestyksessä. Olennaisinta teemahaastattelussa on nimena se, että tarkkaan määriteltyjen ja yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee ennalta määrättyjen, tutkimukselle keskeisten teemojen varassa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Eskola ja Vastamäki (2010, 26) kuvaavat teemahaastattelua näin: ”Kyseessä on eräänlainen keskustelu, joka tosin tapahtuu tutkijan aloitteesta ja usein tutkijan ehdoilla, mutta jossa tutkija pyrkii vuorovaikutuksessa saamaan selville haastateltavilta häntä kiinnostavat asiat, tai ainakin ne, jotka kuuluvat tutkimuksen aihepiiriin.” Teemahaastattelu tuntui itselleni ominaiselta tavalta kartoittaa tutkimustietoa. Se toi minulle turvaa olematta täysin strukturoimaton, mutta samalla jätti tilaa ja aikaa vuorovaikutukselliselle ja avoimelle keskustelulle ja pyrki antamaan haastateltavalle mahdollisimman paljon tilaa (kts. Laine 2001.)

5.2.1 Päiväkoti-ikäisen lapsen haastattelemisen erityispiirteet

Etenkin pienen lapsen haastattelu eroaa varsin monessa suhteessa aikuisen haastattelusta, minkä takia minun oli suunniteltava lasten kanssa toteutettavat haastattelutilanteet erityisen

tarkasti. Hirsjärven ja Hurmeen (2008, 128) mukaan lapsen tutkimushaastattelussa olennaista on se, että lasta haastatteleamalla tutkija pääsee lähemmäs lapsen omaa elämysmaailmaa. Ritala-Koskisen (2001, 71-72) mukaan onnistuneen haastattelutilanteen luominen pohjaa tutkijan ja haastateltavan lapsen keskinäisen luottamuksellisen suhteen luomiseen eikä tällainen luottamussuhde synny ”kylmiltään” varsinkaan vieraan aikuisen kanssa. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 128) muistuttavat myös siitä, että haastatteleva aikuinen on selkeässä valta-asemassa haastateltavaan lapseen nähden, ja tätä auktoriteettirooliaan haastattelijan tulisi pyrkiä tietoisesti lieventämään. Omalla kohdallani haastattelutilanteita helpotti se, että päiväkotijakson lapset olivat minulle entuudestaan tuttuja.

On muistettava, että haastattelu on aikuiselle ominainen tapa hankkia tietoa, ei lapselle. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 129) arvelevat tutkimushaastattelun alaikärajan olevan noin neljä vuotta. He perustelevat tämän sillä, että ennen neljättä ikävuotta lapsen sanavarasto on vielä verraten pieni ja sisältää paljon sellaisia sanoja, joilla on vain kyseiselle lapselle ominainen merkitys. Tätä nuorempien lasten haastattelussa voidaan kuitenkin käyttää apuna esimerkiksi kuvia, jolloin haastattelu ei perustu pelkkään suulliseen viestintään. Haastattelukysymysten tulisi myös olla päiväkotikäisille mahdollisimman lyhyitä ja niihin sisältyvien sanojen lapselle tuttuja. Välillä varsinkin pieni lapsi saattaa vastata myöntävästi, vaikka ei ymmärtänyt kysymystä. Tutkija voi yrittää varmistaa lapsen mielipiteen tietystä asiasta kysymällä saman kysymyksen uudestaan eri muodossa. Huomioonotettavaa lapsen haastattelemisessa on myös lapsen rajoittunut keskittymiskyky, mikä tulisi ottaa huomioon haastattelun pituudessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 129-131; Ritala-Koskinen 2001, 73-74.)

5.2.2 Haastattelujen toteutus

Opinnäytetyötäni varten tein yhdeksän eri teemahaastattelua. Haastattelin kolmea vanhempaa, jotka jollain lailla osallistuivat Pessi ja Illusia -musikaaliprojektiin. Haastattelin myös näiden haastateltujen vanhempien kolmea lasta, jotka olivat eri-ikäisiä ja erilaisissa rooleissa projektissa. Valitsin haastateltavat vanhemmat ja lapset samasta perheestä, koska arvelin näin saavani monipuolisempaa tietoa ja näkemyksiä lasten kokemuksista. Lisäksi haastattelin kolmea päiväkodin työntekijää.

Haastateltavat valitsin tarkoituksella mahdollisimman erityyppisiksi. Esimerkiksi vanhemmista valitsin ”vanhan linjan” vanhempia, joille päiväkodin toimintatavat ovat tuttuja jo vuosien takaa, ja vastapainoksi sellaisia, joiden lapsi oli ollut vasta lyhyen aikaa Illusiassa. Lisäksi haastateltavien vanhempien valintaan vaikutti heidän lastensa ikä, sillä rajasin haastateltavien lasten alaikärajaksi neljä vuotta edellä mainitun Hirsjärven ja Hurmeen näkemyksen mukaisesti. Henkilökunnan haastateltavia valitessani otin huomioon työntekijöiden roolit projektin osalta.

Haastattelut tehtiin touko-kesäkuussa 2014 musikaaliprojektin loppuesityksen jälkeen. Haastattelut järjestettiin Illusian tiloissa ennalta sovittuina ajankohtina esimerkiksi iltapäivällä, kun vanhemmat tulivat hakemaan lapsiaan, tai henkilökunnan työpäivään ja lasten päivärytmiin sopivina ajankohtina. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Lasten haastatteluissa käytin kysymysten tukena esityksestä otettuja valokuvia ja lapset saivat halutessaan myös piirtää haastattelun aikana.

Saatekirje haastateltaville vanhemmille sekä allekirjoitettava haastattelulupa löytyvät liitteistä 2 ja 3. Lisäksi teemojen ympärille rakennetut haastattelurungot vanhemmille, henkilökunnalle ja lapsille löytyvät liitteistä 4-6.

5.3 Eettisyys

Työssäni sitoudun noudattamaan opinnäytetyösopimusta ja siinä mainittuja opiskelijan vastuita. Pyrin kaikessa toiminnassani toimimaan niin sosiaalialan eettisten ohjeiden (vrt. Talentia, 2013) mukaisesti kuin hyvää tieteellistä käytäntöä (vrt. Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012) noudattaen. Lisäksi olen pyrkinyt analyysiprosessini kohdalla läpinäkyvyyteen, jotta lukijan omille tulkinnoille jää tilaa.

Opinnäytetyön tutkimuslupa pyydettiin päiväkodin johtajalta, sillä kyseessä on yksityinen päiväkotit. Haastateltavilta henkilökunnan jäseniltä ja vanhemmilta pyydettiin haastattelulupa (liite 3). Vanhempien haastattelulupa sisälsi myös luvan lapsen haastatteluun. Lisäksi kaikilta vanhemmilta pyydettiin kirjallinen lupa valokuvien käyttöön opinnäytetyössä (liite 1).

Haastateltavia informoitiin ajoissa haastattelujen aiheesta ja tarkoituksesta. Haastatteluja analysoidessani ja niistä kirjoittaessani pidin huolta yksityisyydensuojasta ja anonymiteetistä. Haastateltavien nimiä ei julkaista opinnäytetyössä eikä mitään muutakaan sellaisia tietoja, joista heidät voisi joku ulkopuolinen tunnistaa. Opinnäytetyöhön ei liitetty kuvia lapsista, joiden vanhemmat eivät ole antaneet lupaa kuvien julkaisemiseen. Opinnäytetyön julkaisemisen jälkeen haastatteluäänitteet ja litteroidut haastattelut tuhoataan asianmukaisella tavalla.

5.4 Tutkimuskysymykset

Haastatteluista pyrin saamaan käsityksen siitä, miten päiväkodin työntekijät, vanhemmat ja lapset kokivat projektin sen eri vaiheissa ja mitä ajatuksia sekä palautetta heillä oli prosessista kokonaisuudessaan. Lisäksi toivoin saavani käsityksen haastateltavien subjektiivisesta kokemuksesta heidän osallisuutensa suhteen.

Opinnäytetyön keskeisimmät tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

Tutkimuskysymys 1:

Miten vanhemmat, lapset ja päiväkodin henkilökunta kokivat musikaaliprojektin?

Tällä tutkimuskysymyksellä pyrin selvittämään lasten, vanhempien ja henkilökunnan subjektiivisia kokemuksia musikaaliprojektista. Tutkimuskysymyksen avulla oli tavoitteena kartoittaa kokemuksellista tietoa prosessin eri vaiheista, musikaaliprojektin aikana koetuista tunteista ja ajatuksista sekä osallistujien omasta roolista musikaaliprojektissa. Tällä kysymyksellä pyrin saamaan projektiin osallistuneilta palautetta musikaaliprojektista ja sen toimivuudesta kokonaisuutena.

Tutkimuskysymys 2:

Miten lapset, vanhemmat ja henkilökunta kokivat osallisuuden projektin aikana?

Tällä tutkimuskysymyksellä pyrin hakemaan vastauksia siihen, miten musikaaliprojektiin osallistuneet lapset, vanhemmat ja päiväkodin henkilökunta kokivat projektin osallistavan luonteen. Toive nimenomaan osallisuuden tutkimiseen tuli silloiselta päiväkodin johtajalta Kati Rintakorvelta. Hänen kertomansa mukaan Illusiassa on vuosien varrella tehty lukuisia erilaisia taidekasvatuksellisia projekteja ja esityksiä, joihin kaikki päiväkodin lapset yhdessä osallistuvat. Rintakorven näkökulmasta tämän projektin kaltainen, näin vahva vanhempien osallistaminen, oli kuitenkin uutta Illusiassa. Tämän johdosta osallistujien kokemaa osallisuutta oli mielestäni perusteltua, mielenkiintoista ja työelämälle hyödyllistä tutkia.

5.5 Aineiston analyysi

Teemahaastattelemalla kerätty aineisto on yleensä runsas, vaikka haastateltavia olisi ollut pienikin määrä. Mitä syvemmälle haastattelijan ja haastateltavan välinen dialogi on edennyt, sitä rikkaampaa haastattelutilanteesta kertynyt materiaali on. Rikkaan tai suuren aineiston kanssa tutkijan on hyvä muistaa, ettei kaikkea kerättyä materiaalia välttämättä voida hyödyntää eikä kaikkea ole yleensä edes tarpeen analysoida. Analysointitapaa onkin hyvä pohtia jo ennen aineiston keräämistä, jotta sitä voidaan käyttää apuna jo haastattelurunkoa suunniteltaessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 135; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 223-224.)

Tässä opinnäytetyössä lähestyn aineistoa induktiivisesti eli aineistolähtöisesti, mikä vaikutti jo ennen analyysivaihetta aineiston litterointitapaan. Pyrkimykseni oli tavoittaa haastatteluvastauksen olennainen sisältö eikä keskittyä haastateltavien kielen käyttöön tai hienosyiseen vuorovaikutukseen. Näin ollen analyysin kannalta ei ollut olennaista purkaa aineistoa pikkutarkasti eli osapuolten huokauksia ja äänenpainoja myöten. Koen, että aineiston litterointi oli samalla jo lukemis- ja analyysivaiheen alku.

Eskola ja Suoranta (2003) suosittelevat aineistolähtöisen analyysin aloittamista aineiston koodaamisella. Tällöin tutkija analysoi, millaisia mahdollisia luokituksia tai koodauksia aineistosta nousee. Tässä kohtaa on kuitenkin muistettava, että kyseessä on aina tutkijan oma subjektiivinen tulkinta. Siis vaikka tutkija pyrkisi kuuntelemaan ja ymmärtämään aineistoaan objektiivisesti, häntä silti ohjaavat muun muassa hänen tutkimuksensa tarkoitus ja hänen tietotasonsa aiheesta. Toisaalta Eskola ja Suoranta ovat sitä mieltä, ettei tutkijan subjektiivisuus ole suuri ongelma, kunhan tutkija itse sen tiedostaa ja tunnistaa. (2003, 156.)

Aineiston analyysivaiheessa erittelin ja luokittelin litteroimaani aineistoa. Luokittelun tukena käytin jo haastattelurungoissani määrittelemiäni teemoja, jotka olivat seuraavat: ennakkokäsitykset ja odotukset, oma ja lapsen (lasten) kokemus, vaikutus/ muutokset sekä osallisuus. Näiden yläluokkien alle jäsenyi analyysivaiheessa odotetusti erilaisia alaluokkia, jotka tosin limittyivät osittain eri yläluokkien välille. Tästä syystä muutin teemaluokkia analyysivaiheeseen sopivimmiksi selventääkseni tulosten jäsentelyä. Sisällön luokittelua tein manuaalisesti tekemällä indeksimuistiinpanoja ja teemoittelemalla aineistoa erilaisten värikoodien avulla.

6 Opinnäytetyön tulokset

Tässä osiossa esitän haastatteluaineistosta keräämäni olennaisimmat tulokset tutkimuskysymysten kannalta. Olen jakanut tulokset seuraavien teemojen mukaisesti: projektiin liittyvät ennakkokäsitykset ja odotukset, projekti prosessina, projektin vaikutukset sekä osallisuus. Aineistoa analysoidessani korostui, että eri teemat ovat osin päällekkäisiä ja monet haastattelujen ajatukset voisi luokitella useampaan luokkaan. Olen huomioinut teemojen limittymisen analyysissäni ja pyrkinyt välttämään toistoa tulosten esittelemisessä.

Tutkimuskysymyksiä ajatellen kolme ensimmäistä teemaluokkaa vastaavat ensimmäiseen tutkimuskysymykseen eli kuvaavat osallistujien kokemusta projektista. Viimeinen teemaluokka puolestaan vastaa toiseen tutkimuskysymykseen eli esittelee osallistujien ajatuksia osallisuutta.

Tuloksen esittelyssä käytän lyhenteitä V1, V2, V3 (vanhemmat); T1, T2, T3 (työntekijät); L1, L2, L3 (lapset) sekä H (haastattelija eli opinnäytetyön laatija).

6.1 Ensimmäinen teema: projektiin liittyvät odotukset ja ennakkokäsitykset

Tässä osiossa käsittelen haastateltujen odotuksia ja ennakkokäsityksiä koko Pessi ja Illusia projektiin liittyen. Tällä pyrin hahmottamaan projektin laajuutta ja ainutlaatuisuutta verrattuna päiväkodissa aikaisemmin toteutettuihin projekteihin sekä osallistuneiden vanhempien ja työntekijöiden ennako-odotuksiin.

6.1.1 Työntekijöiden odotukset ja ennakkokäsitykset

Kaikki kolme haastateltua työntekijää toivat selkeästi esiin sen, että Pessi ja Illusia - projekti oli suurempi kuin mitä Illusiassa on totuttu tekemään. Projektia työstettiin pitkään ja sitä harjoiteltiin paljon tavallisiin kevät- ja jouluesityksiin verrattuna. Myös vanhempia oli mukana huomattavasti enemmän kuin mitä koskaan aiemmin. Lisäksi muun muassa lavastukseen, puvustukseen ja musiikkiin panostettiin enemmän. Yksi työntekijöistä kuvasi ajatuksiaan näin:

”No kyl tää eros aikasemmista. Tietysti on ollu koko päiväkodin yhteisiä projekteja mut ei oo vanhemmat ollu tällä tavalla mukana. Uusi aluevaltaus. Et ei tän mittakaavan juttuu oo aikasemmin ollu.” (T2)

Kaksi työntekijöistä kertoo, että projektin laajuuden täsmentyessä tuli pelkoja siitä, miten kaikesta selvitään, vaikka lähtökohtaisesti odotukset olivat positiivisia. Toinen heistä kertoi reaktiostaan näin:

”Ku se alko hahmottuu et kuin isosta jutusta on kyse ni kyllä siinä tuli vähän sellainen et apua miten tästä selvitään” (T2)

Kolmannella haastatelluista ei ollut erikoisempia odotuksia projektin suhteen eikä hän kokenut projektin koskettavan häntä henkilökohtaisella tasolla. Hän kuvasi kokemustaan näin:

”Mun mielest se oli ennen kaikkea eskareitten projekti. -- Ei mulla ehkä sinälään ollu sen isompaa odotusta ku jostain aikaisemmast vastaavast.” (T1)

Kuitenkin kaikki kolme työntekijää luottivat siihen, että projekti saadaan vietyä onnistuneesti loppuun. Loppujen lopuksi kahden työntekijän mielestä projekti vastasi odotuksia ja kolmannen odotukset jopa ylittyivät:

”Lopputulos ylittikin ne odotukset sit, kaikki meni niin hienosti sit kuitenkin. Miten viel just joku kenraali, tuntu et se meni aivan miten sattuu... Jotenki vieläki käsittämätöntä et tollasen porukan, sata ihmistä, sai niinku kasaan ja et kaikki meni sillai ku pitikin. Vitsit!” (T2)

Lisäksi työntekijät kokivat, että projekti oli Illusian tyylinen ja siinä yhdistyi monta elementtiä niin taide- kuin ilmaisukasvatuksesta. Lisäksi yksi korosti, että ”nyt se pysy niinku meidän tyyllisenä juttuna eikä kaikki ollu niin viimeisen päälle” (T2) viitaten esityksen hiomiseen ja siihen, miten esiintymisen ilo ja kokemuksellisuus ovat tärkeämpiä kuin viimeiseen saakka hiotut yksityiskohdat.

6.1.2 Vanhempien odotukset ja ennakkokäsitykset

Kukaan haastatelluista vanhemmista ei ollut osallistunut vastaavanlaiseen projektiin aiemmin, vaikka kaikilla jonkinlaista esiintymiskokemusta olikin. Kahden vanhemman odotukset projektia kohtaan olivat positiivisen odottavat, kun taas yhtä vanhemmista jännitti ja mietitytti, mitä on tulossa. Kaikki kolme uskoivat kuitenkin vahvasti siihen, että projekti onnistuu ja yhteistyö toimii. Kaikki kolme vanhempaa myös kertoivat odotustensa ylittyneen.

Haastatteluista nousi esiin myös se, että Pessi ja Illusia -projekti vastasi hyvin vanhempien kokemuksi siitä, millaisia projekteja Illusialta voidaan odottaa ilmaisupainotteisuuden ja aktiivisen toimintatavan perusteella. Yksi heistä kommentoi asiaa näin:

”Siis tietyl taval tiesin jo sillon ku me tänne haettiin et millanen paikka tää on, joten sillai odotukset oliko korkeella mut totta kai lopputulos oli silti positiivinen yllätys. -- Et se korosti vaan vielä sitä et tääl on aika tämmönen sitoutunu meininki.” (V1)

Kaikki vanhemmat kokivat projektin tukeneen heidän ajatustaan Illusian arvoista ja toimintatavasta, joista haastateltavat nostivat esille taiteen läsnäolon, ilmaisun, esiintymisen ja lasten ehdoilla tekemisen.

”Koko ajan oli semmonen olo et varmasti tulee ihan tosi hyvää, niin tietysti lasten ehdoilla.” (V1)

6.2 Toinen teema: projekti prosessina

Tässä osiossa esittelen projektiin osallistuneiden ajatuksia projektista prosessina. Tämä pitää sisällään monia konkreettisia osa-alueita prosessiin liittyen, kuten organisointi, viestintä sekä yhteistyön koordinointi. Lisäksi esittelen osallistuneiden kuvaamia tunteita prosessin osallistumiseen ja sen eri vaiheisiin liittyen.

6.2.1 Työntekijöiden ajatuksia projektista prosessina

Kaikki haastatellut työntekijät olivat sitä mieltä, että toteutettu projekti oli kokonaisuudessaan positiivinen ja näkyi vahvasti koko kevätkauden päiväkodin arjessa. Lasten vanhempien mukana olo näin isolla tasolla oli uutta ja jännittävää, ja se koettiin positiiviseksi lisäksi projektiin. Toisaalta vanhempien vahva osallistuminen osittain myös lisäsi projektin toteutukseen liittyviä haasteita ja stressiä, koska osallistujia sekä suunniteltavia ja toteutettavia yksityiskohtia oli niin runsaasti. Kaikki työntekijät kokivat, että tiedonkulku ei projektin kaikissa vaiheissa toiminut parhaalla mahdollisella tavalla.

”Välil oli vähän ehkä sellainen olo et se oli joiltain kohdin vähän huonosti organisoitu, tai niinku jossain vaihees tuntu et se on vähän levällään koko kuvio.” (T1)

”Välil tuntu et oon ite aika pihalla kokonaisuudesta, sit piti vaan luottaa siihen et jokainen hoitaa oman tonttinsa.” (T2)

”Se tiedonkulku, välillä tuntu et se meni aika epätasasesti. Joskus tuntu et sai ite tietää tosi myöhään jostain, mikä olikin jo päätetty aikaa sitten.” (T3)

Varsinkin yksi työntekijä koki vahvasti, että projektin organisointi ei monessa kohtaa toiminut ja projekti tuntui ajoittain jopa kaoottiselta. Esimerkiksi eskarilaiset trenasivat paljon keskenään ja myös tanssiharjoituksia pidettiin pienille ryhmille, jolloin hän ei itse ollut paikalla ja koki jäävänsä ”ulkopuolelle”. Hänen kertomansa mukaan hänen kokemansa kaoottisuus syntyi paljolti siitä, ettei hän aina itse tiennyt missä mennään ja mitä muutoksia oli mahdollisesti tullut. Hän peräänkuulutti sitä, että tasaisempi vastuunjako aikuisten kesken ja parempi tiedonkulku olisivat tehneet projektista hänen näkökulmastaan onnistuneemman.

Esitys meni hänen mielestään kuitenkin todella hyvin ja hän kertoi, että hänellä on ”lähtökohteisesti sellainen luotto et tällainen projekti pystytään toteuttamaan”. Hän koki, että lapset olivat nauttineet projektista ja että kokemus oli kaikille positiivinen. Hän kertoi projektin näkyneen ryhmän toimintahetkillä kevään varrella eli vaikuttaneen myös hänen kannaltaan toiminnan suunnitteluun.

”Olihan tää kaiken kaikkiaan isompi kokonaisuus, me tehtiin jonkun verran juttuja siihen sillä porukalla ja kyl se tarina oli kaikille tuttu jo siinä vaiheessa... Just fiilisteltiin ja tunnelmoitiin niit musiikkeja ja muuta, et oli siin myös se pidemmän aikavälin aspekti.” (T1)

Toinen työntekijöistä nautti erityisesti yhteistyöstä vanhempien kanssa ja koki, että joissain perheissä vanhemmat olivat vähintään yhtä innokkaasti mukana kuin lapset. Hän myös kertoi tajunneensa vasta jälkeinpäin, miten iso osa päiväkodin ja varsinkin eskariryhmän kevättä projekti oli ollut ja miten kokonaisvaltaisesti kaikki sitä elivät.

”Kyl monta viikkoo ei oikeestaan päässä mikään muu pyörinykkään ku ne biisit ja ne lasten vuorosanat ja ketkä menee lavalle seuraavaks.” (T2)

Hän toteaaakin, että olo oli tyhjä monta päivää esityksen jälkeen, koska projektin huipentuminen onnistuneeseen esitykseen oli niin kokonaisvaltainen kokemus. Päällimmäiseksi hänelle

jäi mieleen se, miten iso kokemus esitys oli lapsille ja miten moni yksittäinen lapsi ylitti itsensä ja sai siten projektista itselleen sellaisia asioita, jotka kantavat pitkälle tulevaisuuteen.

Kolmannelle työntekijälle löytyi hänen aikaisemman kokemuksensa sekä osaamisensa perusteella heti projektin alussa oma, vahva rooli, jota hän sai hyvin itsenäisesti toteuttaa. Hän koki roolinsa luonnolliseksi ja osallistumisensa kokonaisvaltaiseksi. Hän koki onnistuneensa omassa tehtävässään ja nautti kokemuksesta saada olla osana näin suurta projektia. Hän toi erikseen esille myös sen, miten vahvasti projekti vaikutti koko ryhmän kevääseen ja toiminnan suunnitteluun:

”Et tehtiin me tietty paljon muutaki, mut joka päivä me luettiin siitä jotain, siis ku lapset halus, aina vaan uudestaan. Et tähän anto toisaalta myös ryhmään raamit mitä me tehdään, se anto musiikit, aika lailla tämmösiä satuelementtejä, juttuja metsäretkille, kaikkii sellasii aineksii ja paljon käyttökelposii elementteii.” (T3)

Hän koki, että parasta projektissa oli onnistumisen ilo ja se, että kokonaisuus saatiin yhdessä toimimaan niin hienosti. Hän toi esiin myös helpotuksen siitä, että kaikesta selvittiin kunnialla, vaikka välillä projekti tuntui kaikessa laajuudessaan raskaalta. Hän luonnehti projektiin osallistumista sekä itselleen että lapsiryhmälleen kokonaisvaltaiseksi kokemukseksi.

6.2.2 Vanhempien ajatuksia projektista prosessina

Kaikki vanhemmat olivat sitä mieltä, että projekti oli onnistunut niin heidän omasta kuin lastenkin näkökulmasta. He kokivat oman osallistumisensa positiiviseksi ja koko projektin lopputuloksen, varsinaisen esityksen, todella hienoksi ja erittäin hyvin toteutetuksi. He myös korostivat koko projektin lapsille tuomaa eläytymisen ja onnistumisen kokemusta.

”Tosi hieno kokemus kaiken kaikkiaan, sellainen aika ikimuistoinen, jos nyt näin sanois. Olihan se älyttömän hieno.” (V2)

Työntekijöiden tavoin kaksi vanhemmistakin hieman kritisoiivat projektin organisointia ja tiedottamista, ja heillä tuntui olleen halukkuutta osallistua projektiin vielä enemmän ja ”syvemmin”. He kokivat, että vanhempien vaivaamista arkailtiin turhaan ja yhteisiä harjoituksia olisi voinut olla enemmän.

”Olisin mä ehkä parit lisätreenit laittanu siinä vaiheessa vielä ku sitä harjoteltiin, tai et se ois vähän auttanu asiaa eteenpäin. Mut se tota loppujen lopuksi riitti kyl se mitä tehtiin mut jossain välissä oli vähän sellanen epävarmuus et kyllä nää ois hyvä nyt vielä käydä pari kertaa kattomassa läpi.” (V3)

Yksi vanhemmista erityisesti mietti tiedonkulun tärkeyttä ja olisi toivonut lisää yhteisiä suunnittelukokouksia ja viestintää, koska se olisi hänen kokemuksensa mukaan voinut syventää osallistamisen kokemusta ja myös mahdollistanut tiiviimmän yhteishengen vanhempien välillä. Nyt hänestä välillä tuntui, ettei hän aina tiennyt mitä oli meneillään.

”Ois voinu olla sellasta päivärapsan tyyppist, sellasii treenirapsoja et tietäis et missä vaiheessa homma menee ja etenee. -- Et ihan niinku vähän jotain semmost lisäviestintää, sellasii ryhmäviestejä ihan vanhemmille. Ku joitakin hetkii tuli siinä et ahaa onks mul menny joku viesti ihan ohi.” (V1)

Toisaalta hän oli positiivisesti yllätynyt siitä, miten projekti ei tuntunut hänestä vanhempana työläältä eikä aiheuttanut stressiä eikä paineita. Lisäksi hän toi esiin näkemyksensä siitä, että projekti toteutettiin mahdollisimman pitkälle lasten ehdoilla.

Toinen haastatelluista vanhemmista, jolla on pitkä kokemus Illusiassa toteutetuista esityksistä, koki tämä projektin poikkeuksellisena sekä laajuutensa että vanhempien osallistumisen vuoksi. Hän oli alusta pitäen innoissaan ”tekemisen fiiliksestä” ja koki mukana olemisen todella hienoksi kokemukseksi. Hän myös kiitteli sitä, miten paljon lapsille annettiin vastuuta esiintymisessä ja miten hienosti ja rohkeasti kaikki heittäytyivät mukaan. Hänen mielestään oli upeaa, että projekti näyttäytyi prosessimaisena myös hänen eskari-ikäiselle lapselleen ja kuvasi, että itse esitys oli ”enemmänkin kulminaatiopiste”.

Sama vanhempi kertoi, että hänelle projektiin mukaan lähteminen oli itsestään selvää, eikä sitä olisi voinut jättää väliin. Hän kuvasi myös sitä, että koko perhe oli ollut kokonaisvaltaisesti mukana projektissa. Hän kertoi, että projekti oli läsnä heidän kotonaan varsinkin viimeisinä viikkoina ennen esitystä; vuorosanoja harjoiteltiin sekä lauluja soitettiin ja laulettiin. Hän kuvaili tunnelmia esityksen jälkeen näin:

”Siistii oli, niin hienoo olla mukana. Kyl me sillon ku se esitys oli ohi ja sit pääs kotiin ja saatiin lapset nukkumaan ni korkattiin viinipullo ja istuttiin siin iltaa ni siin oli pää pyörryksissä ja sitä kelas et oli tää kyl aikamoinen.” (V2)

Kolmas vanhempi kertoi, kuinka projekti imaisi mukaansa ja toteutuksessa mukana oleminen oli kokonaisvaltaisen hauska kokemus. Tärkeintä hänelle oli nimenomaan se mukanaolo koko projektin ajan, ei niinkään sen loppuhuipennus eli varsinainen esitys. Hänelle oli tärkeää saada osallistua projektiin itselleen parhaimmalla ja luonnollisella tavalla. Hän korosti yhdessä tekemisen hienoutta ja sitä, miten jokainen osallistuja sai vaikuttaa lopputulokseen. Hän kuvaili omaa kokemustaan projektista näin:

”Ku siihen hyppäs mukaan ni sehän imas sillee mukaansa et se oli suorastaan niinku oikeen mieleenpainuva kokemus juttu olla mukana. Koko se, siis kaikki harjoitukset ja miettimiset et mitä tehdään ja fiilistelyt jo treeneissä, se oli tosi hauskaa ja oon tosi iloinen et tuli lähettyä mukaan.” (V3)

Kaikki vanhemmat toivoivat, että myös tulevaisuudessa järjestettäisiin samantyyllisiä projekteja. He kokivat projektiin osallistumisen mielekkääksi niin lastensa kuin itsensä kannalta ja kertoivat, että osallistuvat mielellään jatkossa vastaavanlaisiin projekteihin.

”Tosi kiva ois kyllä vielä tehdä jotain tämmösii juttuja tai olla mukana.” (V1)

”Niin me ei sit olla enää talossa [lapsi lähtee kouluun], mut henkisesti voidaan olla mukana. (Nauraa.)” (V2)

6.2.3 Lasten ajatuksia projektista

Lasten kuvaukset heidän kokemuksistaan projektiin liittyen olivat kaikki suhteellisen lyhytsanaisia ja konkreettisia. Kaikkien mielestä projekti ja ennen kaikkea lavalla esiintyminen oli ”kivaa”. Kysyttäessä, millaista projektiin osallistuminen oli, lapset vastasivat näin:

”kivaa” (L1)

”kivaa ja jännää” (L2)

” No se näytelmä oli tosi kiva. Ja se oli kiva kun se järjestettiin. Ku siinä oli niin kivoi kohtii.” (L3)

Jokaisella lapsella oli myös oma suosikkikohtaus.

”Kivointa oli se lumikko, no siks ku se hyökkäs ja oli pelottava.” (L2)

”En mä tiedä, ku kaikki oli niin hyviä kohtauksia.” (L1)

L3: ”Lumikko! Koska se oli viimeisenä.”

H: ”Niin, se oli siellä aika lopussa, se olikin semmonen aika vauhdikas...”

L3: ”Niinku mäki oon vauhdikas!”

Kaksi lapsista toi myös esiin esitykseen liittyvän jännityksen; eritoten kaikille oli jäänyt mieleen hetki juuri ennen esiripun aukeamista.

”Ei mua pelottanu eikä jännittäny se esitys, paitsi jännitti esittää.” (L2)

”Sitten kun mä menin sinne lavalle ni sitten tota kun mä sanoin ne vuorosanat ni sit se ei enää niin paljon pelottanu.” (L1)

Esiintymisjännityksen lisäksi lasten mielestä esityksessä oli jännittäviä kohtauksia, jotka projektin alussa olivat pelottaneet niin pienempiä kuin isompia haastatelluista. Jännitys liittyi uhkaavaan musiikkiin ja kohtausten jännittäviin tapahtumiin, muun muassa lumikon hyökkäykseen ja sen taisteluun päähenkilön kanssa. Haastatteluissa kävi ilmi, että projektin edessä pelot olivat kuitenkin hälvenneet.

”Lumikos oli pelottavat musat ja sit kaikki ne taistelut.” (L1)

”Aluks pelotti se lumikko-kohtaus... mut sitte ku me älyttiin et se oli sellanen tavallinen eläin ni sit ei enää. Ja sit kun mä näin sen siin esitykses tai harjoituksis niin monta kertaa ni sit se ei enää pelottanu.” (L1)

”Ei mua pelottanu siel esitykses. Paitsi se ku valot oli pimeenä siel esitykses ni mä pelästyin [yhtä tyttöä] ku sillä oli se meikki ja mä en nähny sen naamaa kunnolla, näky vaan ne valkoset. -- Ne näytti aika hurjilta pimeessä.” (L3)

Kuva 1. Meikkaamista takahuoneessa ennen esitystä.

Monet esityksen yksityiskohdat, kuten musiikki, lavastukset, puvut ja meikit olivat lapsille tärkeitä yksityiskohtia, jotka tekivät kokemuksesta konkreettisen ja auttoivat rooliin eläyty-misessä. Ne olivat myös jääneet lapsille kokemuksina parhaiten mieleen. Osa lapsista oli myös ollut mukana lavasteiden ja rekvisiitan tekemisessä.

”Pessin ja Illusian maja tehtiin ja sit tehtiin pihlajanmarjat ja sit tehtiin puu semmoseen verkkoon ja sit viel jotain, en muista.” (L1)

Käytin lasten haastatteluissa tukena esityksessä otettuja valokuvia. Lapset olivat kuvista in-noissaan ja osa kertoi, että he olivat jo palanneet esitykseen kuvien avulla joko päiväkodissa tai kotona.

”Me katottiin yöeskarissa noita videoita tai siis noit kuvii. Ku mä näin kuvat ni mä olin yhes kuvas ihan siin edessä kun me laitettiin ne kaikki meikit... Nii, just toi kuva. Tota mä tarkotin.” (L1)

”Mun äidillääki on paljon kuvia sieltä, me ollaan katottu niitä.” (L2)

Lapsille tuntui olevan tärkeää nähdä itsensä valokuvissa muiden illusialaisten joukossa; se tuntui konkretisoivan tapahtuneen heille. Haastattelutilanteessa kuvia tutkittiin tarkasti ja lapset selkeästi halusivat näyttää, missä olivat olleet.

H: *”Missä kohtaa te olitte siel lavalla?”*

L3: *”No mä olin aika edessä, äiti oli siel reunassa kuorossa...”*

Missähän se näkyy, missä kuvassa, onks sul sellasta kuvaa?”

H: *”Tääl oli ainakin yks sellainen pihlajakuva...”*

L3: *”Joo siinä, tossa, tossa mä oon!”*

6.3 Kolmas teema: projektin vaikutukset

Tässä osiossa kuvaan haastateltujen näkemyksiä ja ajatuksia siitä, millaisia vaikutuksia pro-jekti on saanut aikaan ja miten projekti on mahdollisesti jäänyt heidän näkökulmastaan elä-mään.

6.3.1 Työntekijöiden ajatuksia projektin vaikutuksista

Kaikki työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että projektilla on ollut konkreettisia vaikutuksia päiväkodin arkeen. Kaikki kolme kertoivat, miten projekti näkyi esityksen jälkeenkin paljon lasten leikeissä ja miten projektin laulut kuuluivat arjessa päivittäin. Lapset näyttelivät pro-jektia uudelleen ja uudelleen ja kehittivät uusia draamallisia käänteitä.

”Kyl niistä jäi aika paljon asioita, just lauluja ja leikkeihin jäi kans aika paljon juttuja.” (T1)

”Mulla on muutamal kielellisesti taitaval tyypil jääny ne biisit päähän ja sit ne keksii niihin omii sanoj ja vetää tuolla ja tanssii ja löytää edelleen uusia juttuja. Se on ihan mahtavaa!” (T3)

Kaksi työntekijöistä oli sitä mieltä, ettei projekti kuitenkaan välttämättä tuonut uusia ulottuvuuksia lasten keskinäisiin suhteisiin tai synnyttänyt ryhmärajojen ylittäviä kaverisuhteita. Yksi työntekijöistä puolestaan kuvasi sitä, miten hänen kokemuksensa mukaan projekti lähensi hänen ryhmäläisten välejä entuudestaan ja vaikutti myös muutamien lasten kahdenkeskisiin suhteisiin:

”Siinä oli yks Pessi ja Illusia -pari, joka oli aika pahastikin välillä napit vastakain ja sit kuitenkin pystyivät toimimaan hienosti yhteen. Mut sitä enemmän oli se koko porukan yhteen hitsautuminen ja se me tehtiin se kaikki yhdessä, et kyl mä luulen et sillä oli aika iso merkitys.” (T2)

Kaksi työntekijöistä oli sitä mieltä, että projekti on vaikuttanut työntekijän itsensä ja mukana olleiden vanhempien väliseen kanssakäymiseen. Toinen kuvasi, että hänen kanssaan läheistä yhteistyötä tehneiden vanhempien kanssa hänellä on nyt rennompia, avoimempia ja välittömämpiä suhteita. Lisäksi hän kuvasi saaneensa todistaa upeita hetkiä vanhempien kanssa lavalla:

”Oli kans niin upeeta nähdä muutama vanhempi siellä lavalla tai nähdä se miten ne katto sitä omaa lastaan niin ihailleen ja ylpeinä. Todella herkkiä hetkiä, ihania... Et kyl sellasetki vanhemmat eri lailla avautu ku oli sekä ne että lapset eri ympäristössä. Tuli sellasii hienoi, spontaaneja hetkiä, joita oli upee jakaa ja jotenki oli merkittävää saada olla todistamassa.” (T3)

Myös toinen työntekijä kuvasi sitä, että projekti vaikutti hänen ja vanhempien väleihin.

”On ehdottomasti vaikuttanu, varsinki sellasiin vieraampiin vanhempiin ketkä ei ollu aikaisemmin niin tuttuja. Mut ehkä niihin tutumpiinkin. Olihan se niin mahtava kokemus tehdä yhdessä... se yhteenkuuluvuus.” (T2)

Sama henkilö uskoi myös, että projekti olisi vaikuttanut mukana olleiden vanhempien keskinäisiin väleihin positiivisesti. Hän uskoi, että projekti oli lisännyt osallistuneiden vanhempien välistä yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteisen tekemisen kautta. Hänen mielestään oli huo-

mionarvoista, että nyt mukana oli paljon eskarilaisten vanhempia ja hän koki, että ”ne halus näyttää ns. uudemmille vanhemmille et hei tällai täällä tehään.” (T2)

Kolmas työntekijä ei kokenut, että projekti olisi tuonut mitään uutta tai muuten vaikuttanut hänen ja vanhempien väliseen suhteeseen. Hän ei myöskään osannut kommentoida vanhempien keskinäisten suhteiden mahdollista muutosta.

Kaikki työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että Pessi ja Illusia -projekti oli työyhteisölle positiivinen kokemus.

”[Henkilökunnasta] monelle sellanen voimaannuttava kokemus et tällainen saatiin läpi ja kasaan ja et siit saatiin niin paljon positiivista palautetta.” (T1)

Projektin kulussa ilmeni kuitenkin käytännön asioita, joita osa henkilökunnasta olisi halunnut organisoida toisin. Kaikki toivat esiin sen, että vastuunjako ei ollut tasaista. Kaikki haastateltavat pohtivat tässä yhteydessä sitä, olisiko projekti voitu organisoida toisin ja vastuutehtävät jakaa tasapuolisemmin, jolloin kaikki henkilökunnan jäsenet olisi saatu osallistettua tasaisesti ja vetovastuussa olleiden henkilöiden työtaakkaa olisi saatu pienennettyä. Kaksi työntekijöistä nosti esiin sen, että vaikka projekti olikin todella antoisa, se vaati myös työyhteisöltä paljon.

”Kehuja on tullu kauheesti ja vanhemmilta on tullu sellasii kommenttei et ens vuonna sit uudestaan, joo ei taida ihan tulla. (Nauraa.) Sen verran paljon hommaa et huh huh.” (T3)

”Kyllähän se paljon vei voimavaroja, et varmasti aika monessaki kohtaa saatto ärräpäitäkin lennellä ja kyl tää pisti kevään... ei sekasin, mut sellaseen myllyrykseen ja vaati kaikilta paljon. Oli erilaista ku tavallisesti.” (T2)

Kaikki työntekijät kokivat, että projektista on opittu paljon asioita, joita voidaan hyödyntää tulevaisuudessa samankaltaisten projektien kohdalla. Kaikki olivat sitä mieltä, että projekti oli kokemuksena niin vaikuttava ja positiivinen, että vastaavanlaisia tullaan varmasti tekemään jatkossakin, vaikka luultavasti pienemmässä mittakaavassa.

6.3.2 Vanhempien ajatuksia projektin vaikutuksista

Kaikki haastateltavat vanhemmat kertoivat, että projekti on jäänyt heidän näkökulmastaan elämään nimenomaan musiikin ja laulujen kautta. Kaikki kolme mainitsivat, että heidän lapsensa laulavat projektin lauluja edelleen kotona. Kaksi vanhempaa kertoo, että kotona on

paljonkin juteltu, muisteltu esitystä ja katsottu valokuvia. Kaikki mainitsivat myös odottavansa DVD-taltiointia, mikä esityksestä oli tulossa.

”On se kyl sillai jääny [elämään]... Paljon on puhuttu ja muisteltu, varsinki tiivimmin silloin heti esityksen jälkeen. Sitä videoo odotetaan nyt sit.” (V2)

”Joo [lapsi] laulaa koko ajan niitä lauluja... (Nauraa.) Kyl mäkin niitä oon sille soitellu ku tuli kerran opiskeltua. Ja kyl siitä on puhuttu ja tietysti innoissaan kaikille kavereille ja sukulaisille asiaa kerrottu et kyl se sillee elää mukana tossa noin.” (V3)

Yksi vanhemmista oli sitä mieltä, että projekti oli hyvää esiintymisharjoitusta hänen lapselleen ja voisi vaikuttaa siihen, että lapsi myöhemminkin hakeutuu johonkin vastaavaan. Toinen vanhempi kertoi uskovansa, että projektissa lapselle annettu vastuu ja onnistumisen ilo ovat asioita, jotka kantavat pidemmälle tulevaisuuteen.

Kuva 2. Lumikon ja Pessin taistelu.

Kaikki kolme haastateltua vanhempaa totesivat, ettei Pessi ja Illusia -projekti sinänsä vaikuttanut heidän suhtautumiseensa Illusiaan päiväkotina. Tässä yhteydessä kaikki nostivat esille sen, että heidän käsityksensä päiväkodista oli valmiiksi positiivinen ja projekti onnistumiseen vain vahvisti heidän käsitystään siitä, miten Illusiassa ajatellaan asioista ja miten siellä toimitaan. Vanhemmat eivät myöskään kokeneet, että projekti olisi vaikuttanut heidän suhteeseensa päiväkodin henkilökuntaan, koska välit olivat toimivat ja avoimet jo valmiiksi.

”No meil on mun mielestä ollu koko ajan sillee hyvät ja semmoset niinku välitömät välit et kaikkien kanssa on helppo jutella ja.” (V3)

Sama vanhempi kertoi, että projekti nosti entisestään hänen arvostustaan henkilökuntaa kohtaan, koska hänen näkökulmastaan henkilökunta sitoutui projektiin myös työajan ulkopuolella. Myös toinen vanhempi kiitteli henkilökunnan sitoutuneisuutta. Kolmas vanhempi kiteytti ajatuksensa näin:

”Ei siis [vaikuttanut käsitykseeni Illusiasta päiväkotina], se on ollu niin positivistista tähänki asti et tää nyt oli sellainen hyvä kirsikka kakun päälle.” (V2)

Vanhemmat eivät kokeneet projektin erityisesti vaikuttaneen keskinäisiin suhteisiinsa. Kaksi vanhemmista totesi, että sosiaalinen kanssakäyminen linkittyi lähinnä projektiin ja sen harjoitteluun, mutta yhteistä aikaa ei ollut tarpeeksi vahvemman vanhempien välisen verkostoitumisen syntyäkseen (kts. vanhempien ajatuksia ryhmäytymisestä kohdasta 5.4.2).

”Et sillee ollaan nyt enemmän ku vaan moikkausasteella et voi niinku muuttaman sanan enemmän vaihtaa, mut ei ehkä niin hirveesti sit tullu keskenään semmosta ihmeempää sosiaalista kanssakäymistä kun se oli enemmän sitä et tehtiin tota prokkista ja kaikki liitty niinku siihen.” (V3)

Yksi vanhemmista oli sitä mieltä, että projekti vahvisti entisestään jo aikaisemmin olemassa olleita hyviä välejä ja lisäksi toi uusia puolia ihmisistä esiin, muttei varsinaisesti luonut uusia, syvempiä vuorovaikutussuhteita.

”Joo, no toi [eskari]porukka on tietysti ollu suurilta osin kasassa aika monta vuotta et kyllähän se tekemisen meininki oli tosi hyvä vanhempien välillä ku ollaan kaikki tuttuja. -- Ehkä uudella tavalla siinä oppi tuntemaan, tai et en tienny et minkälaisia lahjakkuuksia kukakin on.” (V2)

6.4 Neljäs teema: osallisuus

Tämä osio vastaa toiseen tutkimuskysymykseen eli kysymykseen osallistujien osallisuudesta. Tämä sisältää niin osallistujien subjektiivisen kokemuksen omasta osallisuudestaan kuin heidän ajatuksiaan muiden mukana olleiden osallisuudesta.

6.4.1 Työntekijöiden ajatuksia osallisuudesta

Työntekijöiden haastatteluissa tuli selkeästi ilmi se, että henkilökunnan jäsenillä oli hyvin erilaisia rooleja projektissa ja sen eri vaiheissa. Osalla oli vastuullaan isoja kokonaisuuksia,

kuten puvustus ja koreografioiden suunnittelu ja harjoittaminen, toisilla taas enemmänkin avustava rooli sen mukaan, mihin missäkin projektin vaiheessa resursseja tarvittiin. Kahdella haastatelluista työntekijöistä oma rooli löytyi luontaisesti; toisella aiemman koulutuksen ja toisella Illusian työpari-toimintatavan seurauksena.

Kolmas puolestaan koki negatiivisena sen, että joutui organisatorisista syistä vaihtamaan roolia kesken projektin. Sama henkilö koki projektin hyvin ”eskarivetoiseksi” ja siitä syystä se ei koskettanut häntä erityisemmin henkilökohtaisella tasolla. Kyseinen työntekijä kertookin, ettei kokenut olevansa projektiin kovinkaan osallinen.

”No itse asias tää on ollu nyt sellanen projekti et mä en oo kokenu olevani ihan hirveen osallinen tähän. Mikä tavallaan johtuu myös siitä et mä olin alun perin plaseerannut itseni toiseen hommaan ja sit tavallaan mut oli vaan siirretty niinku mitään puhumatta. -- Kyl se pikkasen söi sitä et ku oli jo orientoitunut.” (T1)

Kaksi muuta kokivat vahvaa osallisuutta projektin suhteen ja kertoivat, että heillä oli mahdollisuus vaikuttaa projektin toteutukseen ja kulkuun omasta roolistaan käsin. Heistä toinen koki saaneensa ideoita, päättää ja vaikuttaa paljon oman vastuualueensa puitteissa, kun taas toinen koki tullessa kuulluksi yhteisissä ideariiheissä.

”Sit ku oli jotain mitä yhdessä mietittiin ni kyllä siellä aina sai äänensä kuuluviin ja munkin mielipiteet ja ehdotukset otettiin huomioon ja niitä sit yhdessä mietittiin.” (T2)

Kaikki työntekijät olivat samaa mieltä siitä, että vanhempien osallistaminen ja yhdessä tekeminen toi uudenlaista energiaa projektiin ja myös mahdollisesti sen toteutuksen halutussa laajuudessa.

”Tollainen osallistaminen ja yhdessä tekeminen on lähtökohtaisesti mun mielestä hyvä asia.” (T1)

”Luulen ja toivon et niille [vanhemmille] on sanottu et ihan mahtavaa et tulitte mukaan. Se heittäytyminen, se et ne uskalsi, mahtavaa!” (T3)

Työntekijät olivat positiivisesti yllättyneitä siitä, miten paljon päiväkodin vanhempia lähti mukaan projektiin. Yksi työntekijöistä korosti, että hänen kokemuksensa mukaan varsinkin sellaisissa perheissä, joissa molemmat vanhemmat osallistuivat projektiin, osallisuus oli vah-

vaa ja osallistuminen innokasta. Toisaalta sama työntekijä toi esiin sen tärkeyden, että jokainen vanhempi sai osallistua juuri sillä tasolla millä halusi – tai olla osallistumatta.

”Se tossa oli hienoo et jokainen sai osallistuu just sen verran ku haluu tai sit olla osallistumatta. Et ketään ei katota sillee et ’ahaa, sä et ollu nyt kyllä missään mukana, miksi et’. Ku ei aina kuitenkaan pysty eikä kerkee.” (T2)

Lisäksi hänelle oli jäänyt mieleen se, miten moni vanhempi oli ilmaissut olevansa tarvittaessa käytettävissä, mikäli lisäapua tarvittaisiin.

Yksi työntekijöistä nosti myös esiin sen, miten vanhempien osallistuminen projektiin toi lisäarvoa lapsen osallisuuden näkökulmasta. Lapset olivat mielissään siitä, että oma vanhempi oli mukana lavalla eikä tuttuun tapaan katsomon puolella – näin syntyi erilainen yhdessä tekemisen tunne.

”Mun mielestä ne vanhemmat jotka siihen jollain tapaa hakeutu ni oli kyl ihan paikallaan. Siin oli tavallaan tosi hauskoj juttui. Tai tuli sellast lisäarvoo lapsille siitä et oli vanhempii siinä, ne fiilisteli sitä.” (T1)

Kaikkien työntekijöiden näkökulmasta yksi selkeämmistä lasten osallisuutta kuvaavista seikoista oli se into, jolla eri-ikäiset lapset lähtivät projektiin mukaan. Monelle eskariryhmäläiselle Yrjö Kokon Pessi ja Illusia oli tarinana tuttu jo monen vuoden takaa, ja satu oli kulkenut ryhmän mukana useamman vuoden. Haastatteluista käy ilmi, että projekti olikin ennen kaikkea eskarilaisten projekti. Eskarit muun muassa esittivät pääroolit ja olivat eniten apuna esimerkiksi lavastuksen tekemisessä.

Eskarivetoisuudesta huolimatta tarina Pessistä ja Illusiasta ja erityisesti projektia varten sävelletyt musiikit olivat vahvasti mukana muidenkin ryhmien arjessa projektikeväänä. Työntekijät kertovat, että tarinaan liittyviä elementtejä käytiin paljon läpi pienryhmien omilla toimintahetkillä ja sen puitteissa musisointiin, liikuttiin, retkeiltiin luonnossa, maalattiin ja niin edelleen.

Lisäksi kaikki työntekijät nostivat esille sen, että kaikki lapset saivat itse päättää, mihin rooliin esityksessä hakeutuivat. Tämä koettiin positiivisena seikkana, sillä näin jokaiselle lapselle löytyi oma, mieluinen rooli, jonka he ottivat vapaaehtoisesti. Yksi työntekijä kertoo, että heidän ryhmässään oli muutama lapsi, jotka eivät olleet ollenkaan innostuneita esiintymisestä, mutta jotka kuitenkin löysivät oman paikkansa toteutuksesta. Tärkeäksi työntekijä koki sen, ettei kenenkään tarvinnut jättäytyä pois eikä lapsia määrätty mihinkään tiettyyn rooliin esimerkiksi ryhmän mukaan.

”Nyt jokainen sai ottaa oman roolin, kaikille löyty joku juttu mihin ne meni vapaaehtoisesti, ettei sit tarvinnu jättäytyy pois. -- Et sit kaikki oli kuitenkin jotenki siinä mukana ja ihan varmasti saivat siitä jotain.” (T2)

Yksi työntekijä pohdiskeli myös sosiaalista painetta omien ryhmäläistensä kohdalla, sillä ha-
keutuminen rooleihin tuntui tapahtuvan enemmän kaverisuhteiden kuin oman kiinnostuksen
pohjalta. Hän kuvasi kyseistä ilmiötä näin:

*”Mul oli jo alussa yks pojista joka oli leskenlehti, mut sit jo ennen ekoja tree-
nejä se vaihto ristilukkijengiin missä muut [kaverit] oli, et kyl siinä aika paljon
tuntu painavan se et mitä muut valitsee. Et varmaan siis ne kokee tekevänsä
ihan itsenäisen päätöksen ja et tätä mä haluan mut et siinä sit taustalla kui-
tenki vaikuttaa se mitä muut valitsee.” (T1)*

Lisäksi kaksi työntekijää toi esiin sen, että toisaalta roolijako nimenomaan ryhmäkohtaisesti
olisi ollut aikuisen näkökulmasta helpompaa, sillä nyt eri-ikäisiä lapsia sisältävät sekaryhmät
toivat omat haasteensa.

*”Vaik mun mielest se on hienoo et lapset sai ite valita mitä ne halua olla, mut
tuohan se omat haasteensa sit siin järjestämisessä. Vaikeeta välil löytää yh-
teistä aikaa ku oli sekaryhmät ja niin eri-ikäsiä lapsii. Ja sit siin ei tunne mui-
den ryhmien lapsia samalla lailla ku omiaan ni heti se on erilaista.” (T2)*

6.4.2 Vanhempien ajatuksia osallisuudesta

Haastatellut vanhemmat tuovat kaikki esiin sen, että projektiin osallistuminen oli vapaaeh-
toista ja oma rooli löytyi luontaisesti omien vahvuuksien ja kiinnostuksenkohteiden pohjalta.
Lasten tavoin myös aikuiset saivat itse tarjota itseään eri rooleihin omien mieltymystensä mu-
kaan. Yksi haastatelluista vanhemmista kuvasi asiaa näin:

*”Ja se oli tosi hyvä et aikuiset sai niinku ajautua itselleen ominaisiin rooleihin.
Et mä en esimerkiks oo mikään kahvilanpitäjätyyppi tai tämmönen leipoja, ni
se oli kauheen ihanaa et kukaan ei ees kysyny että voisitsä tulla semmoseen.”
(V1)*

Lisäksi vanhemmat totesivat, että oli hienoa saada osallistua projektin kehittämiseen ja ide-
ointiin. Kaksi vanhemmista kertoi, että omien ideoiden esille tuontiin kannustettiin, kaikkien
ajatuksia kuunneltiin ja niitä myös toteutettiin.

"Kyl mun mielestä aika pitkälle pysty ite vaikuttamaan et. -- Sitä suorastaan painotettiin et vapaasti vaan ja mielellään et kaikki saa sanoa sanasensa ja heitellä ideoita ilmoille." (V3)

Haastateltujen mukaan omaa osallisuuttaan sai toteuttaa vapaasti, yhteistyö muiden vanhempien kanssa sujui luontevasti ja harjoituksissa vallitsi "hyvä meininki". Toisaalta kaksi vanhemmista oli sitä mieltä, että vanhempien keskinäinen kohtaaminen jäi pintapuoliseksi ja syvempää ryhmäytymistä ei tapahtunut vanhempien välillä. He olivat sitä mieltä, yhteisiä treenejä ja suunnittelukokouksia olisi voinut olla enemmänkin, jotta vanhemmat olisivat tutustuneet toisiinsa paremmin ja vielä enemmän hitsautuneet yhteen.

"Pari semmosta tapaamista ois voinu laittaa siihen lisää, koska se ois myös edistäny vanhempien keskinäistä kohtaamista. -- Tai et mä niinku kannustan sitä et siltä pohjalta et mun mielest lasten vanhempien ois hyvä tuntee toisensa. Et sillä on merkitystä myös lapselle." (V1)

6.4.3 Lasten ajatuksia osallisuudesta

Kaikki haastatellut lapset korostivat osallisuuden osalta sitä, että he saivat itse päättää, missä roolissa ovat. Yksi lapsista oli samassa rooliryhmässä parhaiden kavereidensa kanssa, mutta kuitenkin koki valinneensa roolinsa itse. Toinen oli tehnyt päätöksensä roolistaan varhaisessa vaiheessa, ja pysyi siinä, vaikka samassa rooliryhmässä ei ollut omia ryhmäläisiä eikä lähimpiä kavereita.

H: *"Halusiks sä alun perin olla leskenlehti vai ajattelit sä ensin et oisit joku muu?"*

L3: *"Eiku leskenlehti."*

H: *"Ketäs muita siinä porukassa oli?"*

L3: *"Nooo..." (luettelee)*

H: *"Niin et aika paljon pienten puolelta porukkaa. Ja eskareitaki. Missäs muut [lapsen omat ryhmäläiset] oli?"*

L3: *"Ne oli lumikkoi"*

Kolmas lapsi oli ajatellut alun perin itsensä toiseen rooliin, mutta päätyikin jaetun pääroolin esittäjäksi.

H: *"Tiesiks sä heti silloin alussa et sä halusit olla Illusia vai mietiks sä eka jotain muuta roolia?"*

L1: *"No eka mä mietin perhosii ku mä en oikein muistanu et siin pessis ja illusia tapahtuu niin paljon. Mut sit mä halusin olla Illusia ku se luettiin. Ku sen*

jälkeen kysyttiin et kuka halua olla ekat Pessi ja Illusia ni sit [eräs poika] ja mä vaan viitattiin siinä, ei kukaan muu.”

Haastattelusta kävi ilmi, että lapsi oli kokenut koko projektin hyvinkin syvällisesti. Hän pohti roolivalintaansa hyvin perusteellisesti ja syventyi Pessi ja Illusia -tarinaan myös päiväkodin ulkopuolella. Hän myös näki isomman kokonaisuuden projektin taustalla, mikä kävi ilmi hänen vanhempansa haastattelusta.

*”Loppujen lopuks halusin olla se Illusia sit ku mä olin kuullu enemmän siitä tarinasta. Viimeistään sit ku mä katoin sen elokuvan ja ymmärsin et siin tapah-
tuu muitakin juttuja ni sit mä ymmärsin et mä haluan olla se Illusia.” (L1)*

Kaikkien haastateltujen lapsien mielestä oli mukavaa, että oma vanhempi oli mukana projektissa. Yhdellä lapsista projektiin osallistuivat molemmat vanhemmat ja kahdella toinen vanhemmista.

*”Isi oli siin bändissä ja sit se oli ristilukki, se oli aika hauska. Se ei aluks muis-
tanu vuorosanoi ku se oli niis harjotuksissa. -- Niin joo ja äiti leipo.” (L1)*

*”Hyvää oli [kun äiti oli mukana]. Mä halusin et se on siellä lavalla... et mä voin
katsoa sitä sieltä.” (L3)*

”Soittamassa isi oli, se soittaa kitaraa. Kiva se oli.” (L2)

Yksi lapsi mainitsi, että vanhemman läsnäolo lavalla vähensi jännitystä.

H: *”Millasta oli sun mielestä kun isi oli mukana siellä?”*

L1: *”Kivaa, ku sit ei enää jännittäny niin hirveesti”*

Sama lapsi oli myös harjoitellut lauluja ja vuorosanoja kotona projektissa mukana olleen vanhempansa kanssa. Kaksi muuta lasta eivät haastattelujen mukaan olleet harjoitelleet kotona.

H: *”Harjottelitteks te kotona niitä lauluja yhdessä?”*

L1: *”Ei lauluja, mut vuorosanoja harjoteltiin. Iskän kaa.”*

7 Yhteenveto

Tuloksista käy selkeästi ilmi, että Pessi ja Illusia - projekti oli suurempi kuin mitä Illusiassa oli totuttu tekemään. Projektia tehtiin pidemmän aikaa ja intensiivisemmin kuin projekteja yleensä, ja se vaikutti selvästi päiväkodin arkeen. Selkeä ero moniin projekteihin oli myös se,

että vanhempia osallistui projektiin näin paljon. Projektin laajuus herättikin henkilökunnassa epävarmuutta ja jännitystä siitä, miten toteutuksesta selvitään. Heillä oli kuitenkin vahva usko työyhteisön ja päiväkodin johtajan ammattitaitoon, joilla johdolla projekti pystyttäisiin toteuttamaan. Myös projektiin osallistuneet vanhemmat toivat esiin luottamuksensa siihen, että projekti onnistuu ja yhteistyö toimii. Lisäksi vanhemmat arvostivat sitä, että Illusian kasvatukselliset periaatteet konkretisoituivat näin isoon, pitkälti lasten ehdoilla toteutettuun projektiin.

Kaikki haastatellut aikuiset olivat sitä mieltä, että toteutettu projekti oli kokonaisuudessaan positiivinen ja esitys loppuhuipennuksena jopa ylitti odotukset. Projektin toteutusvaiheessa ilmeni kuitenkin käytännön asioihin liittyviä seikkoja, joihin kaikki haastatellut eivät olleet tyytyväisiä. Tärkein näistä oli puutteellinen tiedonkulku ja lisäksi työntekijöiden näkökulmasta epätasainen vastuunjako. Lisäksi vanhemmat olisivat toivoneet lisää harjoituksia erityisesti aikuisten kesken.

Kaikki haastatellut vanhemmat olivat sitä mieltä, että projektiin osallistuminen oli hieno ja positiivinen kokemus. He ilmaisivat myös halunsa osallistua vastaavanlaisiin projekteihin jatkossa ja toivoivatkin, että sellaisia Illusiassa järjestettäisiin, myös pienemmässä mittakaavassa. Vanhemmat arvostivat tapaa, jolla lapset saivat vaikuttaa ja osallistua projektin toteutukseen ja kokivat lasten nauttineen projektista. Samaa mieltä olivat myös työntekijät, jotka nostivat esiin lasten onnistumisen kokemukset ja jopa itsensä ylittämiset. Haastatelluille lapsille mieleenpainuvinta olivat projektin konkreettiset yksityiskohdat, kuten musiikki, puvustus ja roolihahmot. Lapsista kaikki oli mukavaa – niin vanhempien osallistuminen, harjoittelu kuin varsinainen esitys.

Projekti näkyi vahvasti päiväkodin arjessa koko kevätkauden ajan, ja sen teemoihin ja musiikkeihin palattiin muun muassa leikin kautta päivittäin. Projekti ei kuitenkaan vaikuttanut päiväkodin ryhmien väliseen eikä sisäiseen dynamiikkaan eskariryhmää lukuun ottamatta. Vanhempien ja työntekijöiden välisiin suhteisiin projektilla ei ollut merkittävää vaikutusta, sillä välit olivat luottamukselliset ja toimivat jo ennen projektia. Myöskään vanhempien keskinäisiin suhteisiin projekti ei tuonut pitkäkestoisempaa muutosta.

Haastateltujen työntekijöiden osallisuuden aste vaihteli, samoin kuin heidän rooliensa työ-määrä. Kaikki olivat oman osallistumisensa asteesta riippumatta sitä mieltä, että vanhempien osallistuminen ja heidän osallistumisensa projektin toteutukseen toi uutta energiaa. Työntekijöiden mielestä lasten osallisuus konkretisoitui intona, jolla lapset lähtivät mukaan prosessiin ja löysivät itselleen mielekkään tavan osallistua. Myös lapset itse toivat esille sen, että saivat itse päättää roolistaan. Sama toteutui myös vanhempien kohdalla; projektiin osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja jokainen sai etsiä itselleen ominaisimman tavan olla mukana. Van-

hemmat arvostivat myös osallistumismahdollisuutta projektin suunnitteluun ja kehittelyyn sekä sitä, että heidän ideoitaan sekä kuunneltiin että toteutettiin.

8 Johtopäätökset

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että Pessi ja Illusia - projekti oli positiivinen kokemus siihen osallistuneille. Projekti toi koko kevätkauden ajan uusia elementtejä päiväkodin arkeen ja oli siten vahvasti läsnä niin lasten kuin henkilökunnan päivissä. Myös osallistuneiden vanhempien ja päiväkodin välinen yhteistyö oli tavallista aktiivisempaa projektin aikana. Projektissa oli paljon taidekasvatuksen elementtejä ja lisäksi se pyrki mahdollistamaan osallistujien osallisuuden.

Taide

Lapsille merkitykselliset kokemukset voivat syntyä musiikista, tanssista, kuvallisesta tai draamallisesta toiminnasta. Taiteellisten kokemusten nähdään virittävän lasten toiminnallisuutta ja tempaavan lapset helposti mukaansa. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 23). Tekemieni haastattelujen perusteella nämä teesit toteutuivat projektin puitteissa. Projektiin osallistuesaan lapset saivat monipuolisesti erilaisia taiteellisia kokemuksia musiikin, liikkeen sekä kuvallisen ja draamallisen ilmaisun kautta. Lapset osallistuminen projektiin oli suurimmalta osin innostunutta ja intensiivistä, ja projektin elementit olivat jatkuvasti läsnä heidän leikeissään niin päiväkodissa kuin kotonakin.

Haastattelujen pohjalta voidaan todeta, että lapset saivat projektista sekä yksilöllistä että yhteisöllisiä onnistumisen kokemuksia. Työntekijöiden ja vanhempien mukaan moni lapsista jopa ylitti itsensä uskaltautuessaan lavalle, ja lisäksi läsnä oli ryhmässä koettu yhteinen onnistumisen ilo. Opinnäytetyöni tulokset vahvistavat Varhaiskasvatuksen perusteiden (2005, 24) kuvausta siitä, että lapsi nauttii taiteellisesta ilmaisusta sekä tehdessään yksin että tuottaessaan sitä yhdessä muiden kanssa. Projektin aikana lapset kehittivät yksilöinä, mutta myös oman ryhmänsä ja päiväkodin yhteisön jäseninä.

Lisäksi projektissa konkretisoitui ja toteutui erittäin hyvin Varhaiskasvatuksen perusteissa (2005, 24) määritelty kasvattajien tehtävä ”mahdollistaa lapsen taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen lapsen omia persoonallisia valintoja ja havaintoja kunnioittaen”. Haastattelujen pohjalta voin todeta, että lapsia on kuunneltu ja he ovat saaneet toteuttaa itseään yksilöinä. Tämä periaate lapsen kunnioittamisesta korostuu niin Illusian varhaiskasvatuksessa (ks. luku 4.1) kuin reggiolaisessa pedagogiikassa (ks. luku 2.4).

Osallisuus – lapset

Verratessani projektissa toteutuneita lasten osallisuuden kokemuksia ja niiden mahdollistamista Shierin osallisuuden tasomalliin (ks. sivu 12) voin todeta, että kolme ensimmäistä osallisuuden tasoa toteutuivat täysin. Tämä tarkoittaa, että projektin aikana lapsia kuunneltiin, lapsia tuettiin mielipiteen ilmaisemisessa ja lapsen näkemykset otettiin huomioon. Shierin mallin mukaan YK:n lasten oikeuksien sopimuksen edellyttämä osallisuus on näin ollen toteutunut. Mallin kaksi ylintä tasoa toteutuivat osittain, mutta eivät täysin. Mielestäni tämä oli kuitenkin enemmänkin käytännön järjestelyihin liittyvä ratkaisu kuin harkittu aikuislähtöinen valinta. Näin laajassa ja monitahoisessa projektissa oli mahdotonta antaa lapsille täyttä vapaata päätösvaltaa, vaan aikuisten oli asetettava rajat käytännön toteutuksille. Haastatteluita käy kuitenkin ilmi, että lapsille annettiin heidän ikätasonsa mukaisesti suhteellisen paljon valtaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa. Thomasin osallisuuden eri ulottuvuuksia (ks. sivu 12) kuvaavan mallin mukaan lapset ovat olleet projektissa hyvinkin osallisia ja mielestäni mallin kaikki kuusi ulottuvuutta toteutuivat. Mielestäni voikin todeta, että kun projektia tarkastelee sekä teoreettisen viitekehyksen että haastatteluaineiston pohjalta, on lasten osallisuuden taso projektissa ollut korkea.

Osallisuus – aikuiset

Voidaan sanoa, että lähes kaikki haastatellut (viisi kuudesta) aikuiset kokivat osallisuutta projektin puitteissa. Osallisuus tarkoittaa tunnetta, joka syntyy ihmisen ollessa osallisena jossakin yhteisössä. THL:n (2016) mukaan ”yhteisöissä osallisuus ilmenee jäsenten arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena, sekä mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössä.” Suurin osa haastatelluista aikuisista koki saaneensa oman äänensä kuuluviin ja pystyneensä vaikuttamaan prosessiin sitä kautta. Haastatellut vanhemmat myös nauttivat kovasti projektiin osallistumisesta, mikä kertoo harjoitusten yleisestä ilmapiiristä ja tunnelmasta. Voidaan mielestäni sanoa, että projekti onnistui innostamaan ja motivoimaan heitä osallistumaan projektin synnyttämiseen. Kaikki haastatellut aikuiset peilasivat omaa osallisuuttaan myös kokeemaansa lasten osallisuuteen.

Projektin puitteissa voidaan ajatella, että suuremman Illusia-yhteisön sisälle, johon kuuluvat kaikki Illusian perheet ja työntekijät, syntyi projektin ajaksi vielä oma projektiyhteisönsä. Kuitenkaan tämän projektin synnyttäneen yhteisön aikuisjäsenten välille ei syntynyt syvempää ryhmäytymistä. Lisäksi tietysti ne vanhemmat, jotka eivät osallistuneet projektiin, jäivät tämän yhteisön ulkopuolelle.

Työntekijöiden mukanaolo erosi siinä mielessä vanhempien osallistumisesta, että heidän osallistumisensa oli ikään kuin pakollinen osa työnkuva. Projekti tuli heille ”annettuna” eli joku

muu oli heidän puolestaan päättänyt, että kyseinen projekti toteutetaan. Oli itsestään selvää, että kaikki päiväkodin työntekijät osallistuvat projektiin; se oli iso osa päiväkodin arkea ja sitä kautta sillä hetkellä vahvasti linkitettyä heidän perustehtäväänsä. Työntekijöiden osallistuminen oli siis pitkälti osa normaalia työnkuvaa, johon heidän roolinsa vastuuroolinsa toivat omat sävynsä. Lisäksi he pystyivät toki vaikuttamaan oman roolinsa valintaan ja työstämään projektia omassa pienryhmässä pitkälti omien ja ryhmänsä mieltymyksien mukaan. Kaiken kaikkiaan työntekijöiden osallisuuden kokemus tuntui korreloivan heidän työnkuvansa ja osaksi myös vastuun määrän kanssa. Ne, jotka olivat vahvasti ”sisällä” projektissa ja mukana sen imussa, kokivat myös vahvaa osallisuutta. Yhdellä työntekijöistä puolestaan oli suhteellisen pieni rooli ja vähän vastuuta eikä hän kokenut myöskään olevansa kovin osallinen projektiin.

9 Pohdinta

Tässä osassa pohdin opinnäytetyöni prosessia ja sen eettisyyttä. Lisäksi pohdin Pessi ja Illusia-projektin sovellettavuutta ja siitä opittuja asioita vastaavanlaisia projekteja ajatellen.

Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessini on ollut pitkä ja haasteellinen. Käytännön syistä johtuen prosessi ikään kuin jakautui kahteen osaan, joiden välinen aika venyi pitkäksi. Itse musikaaliprojekti toteutettiin keväällä 2014, ja silloin tein myös haastattelut ja litteroin ne. Varsinaisen analyysivaiheen aloitin kuitenkin vasta alkuvuodesta 2016. Näin jälkikäteen ajatellen olisi ollut huomattavasti helpompaa ja mielekkäämpää tehdä koko opinnäytetyö loppuun mahdollisimman nopeasti projektin päättymisen jälkeen. Tällöin haastattelussa esiin nousseet teemat ja projektin intensiteetti olisivat olleet tuoreena mielessä. Toisaalta pidempi aikaväli työvaiheiden välissä toi tietynlaista kypsyyttä tulkintojen tekemiseen ja antoi tarvittavaa etäisyyttä kokonaiskuvan hahmottamiseen.

Näin jälkikäteen prosessia miettiessäni olen todennut, että olisin myös rajannut opinnäytetyöni aiheen eri lailla. Olisin voinut keskittyä vain ja ainoastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni ja olla syventymättä sen syvemmin osallisuuden kokemukseen. Toinen vaihtoehto olisi ollut nimenomaan tutkia projektissa toteutunutta osallisuutta – vaikkapa nimenomaan lasten näkökulmasta. Tämän olisin voinut toteuttaa samoilla haastateltujen joukolla, mutta kysymykset olisivat painottuneet eri lailla. Olisin toki myös voinut haastatella suurempaa lapsijoukkoa ja jättää aikuisten kokemukset vähemmälle. Joka tapauksessa nyt koen, että aineistoa oli paljon ja se oli laadukasta, mutta samalla hyvin monitahoista, mikä teki sen analysoinnista ja jäsentelystä haasteellista.

Opinnäytetyön objektiivisuus ja luotettavuus

Olen opinnäytetyöni kohdalla pohtinut paljon sitä, miten oma linkittymiseni päiväkotii Illusiaan ja Pessi ja Illusia -projektiin on vaikuttanut työhön.

Olen miettinyt subjektiivisuuden ja objektiivisuuden käsitteitä ja sitä, kuinka hyvin objektiivisuus ylipäättään voi toteutua näin itselle läheisen teeman työstämisessä. Tässä yhteydessä koen opinnäytetyöprosessin pitkittymisen positiivisena, koska se antoi mahdollisuuden objektiivisempaan aineiston tarkasteluun. Olin itse mukana Pessi ja Illusia -projektissa suunnittelemassa koreografioita ja harjoittamassa niitä. En kuitenkaan ollut varsinaisen työntekijän roolissa enkä kokopäiväisesti läsnä projektin arjessa. Samalla kuitenkin koen, että olin vahvasti osallisena projektin toteutuksessa ja myötäelin prosessin eri vaiheita. Näin ollen koen positiivisena sen, etten ryhtynyt aineiston analyysin välittömästi projektin jälkeen – tällöin projektin prosessi oli kesken ja oma subjektiivinen kokemukseni olisi voinut vaikuttaa työhöni enemmän.

Yllä mainitun objektiivisuuden lisäksi olen pohtinut työni luotettavuutta, koska minä opinnäytetyön tekijänä olin tuttu niin työntekijöille, lapsille kuin vanhemmille. Toisaalta tämä oli hyvä asia, sillä esimerkiksi työntekijöiden kanssa oli helpompaa tavoittaa luottamuksellinen ja pintapuolista syvempi keskustelun taso. Lisäksi uskon, että erityisesti lasten kohdalla tuttuuteni helpotti haastattelutilanteita, jotka olisivat saattaneet olla haastavia vieraan ihmisen kanssa. Koen vahvasti, että mukanaoloni projektissa mahdollisti oikean tyyppisten kysymysten kysymisen sekä rennon haastatteluilmapiirin myös vanhempien kanssa. Lisäksi oma osallisuuteni projektissa mahdollisti haastattelutilanteiden syvemmän ymmärryksen sekä aineiston rikkaamman analyysin.

Vaikka olen siis pyrkinyt työssäni objektiivisuuteen, näkyy lopputuloksessa kuitenkin myös oma subjektiivinen kokemukseni. Sitä, miten paljon tuttuuteni vaikutti haastatteltujen vastauksiin ja tunsivatko esimerkiksi työntekijät mahdollisesti painetta vastata tietyllä tavalla oman osallistumiseni vuoksi, minun on mahdoton tietää. Täysin ulkopuolinen haastattelija olisi todennäköisesti saanut hyvinkin erilaisia vastauksia ja mahdollisesti tehnyt niistä erilaisia tulkintoja, mutta tätäkään en pysty mitenkään arvioimaan. Loppujen lopuksi en voi todeta muuta kuin että osallisuuteni projektiin ja linkittymiseni Illusiaan on varmasti vaikuttanut opinnäytetyöni sisältöön. Olen kuitenkin pyrkinyt työssäni huomioimaan oman osallisuuteni vaikutukset niin pitkälle kuin se inhimillisesti on mahdollista.

Pessi ja Illusia -projekti

Kun musikaaliprojektia tarkastelleen jälkikäteen prosessina, voidaan sen todeta toteuttaneen erinomaisesti Illusian omia varhaiskasvatuksellisia näkemyksiä sekä Varhaiskasvatuksen periaatteiden suosittamia malleja. Lisäksi oli ilahduttavaa huomata, että moni VASU2017-verkkokomentoinnissa mainituista seikoista toteutui projektissa. Kaiken kaikkiaan projekti onnistui erinomaisesti ja päiväkodin asiakkaat olivat siihen tyytyväisiä. Yhteinen onnistumisen kokemus varmasti jättää sellaisen jäljen, että vanhemmat osallistuvat mielellään jatkossa päiväkodin yhteisiin projekteihin.

Tällainen projekti kuitenkin vaatii henkilökunnalta sitoutumista, motivaatiota sekä valmiutta tehdä niin sanottua ylimääräistä työtä. Mielestäni on hienoa, että lapsille ja heidän perheilleen järjestetään yhteisiä elämyksiä, mutta se ei saisi kuormittaa henkilökuntaa liikaa. Haastatteluista kävi selkeästi ilmi, että näin mittavan projektin organisointi on haasteellinen tehtävä, varsinkin hektisen päiväkotiarjen ja normaalin työnkuvan ohella. Suositeltavaa olisikin nimittää projektille erillinen vastuuhenkilö, joka saisi työajalla suunnitella projektia ja hoitaa muita siihen liittyviä tehtäviä. Vastuuhenkilön olisi hyvä olla tietoinen projektityöskentelyn perusteista, muun muassa projektin vaiheista ja elinkaaresta sekä aikataulutuksen organisoinnista.

Toinen iso näin mittavaan projektiin liittyvä haaste on viestintä ja tiedonkulun järjestäminen. Haastatteluista kävi selkeästi ilmi, että yhteisiä tapaamisia varsinkaan aikuisten kesken ei järjestetty riittävästi. Lisäksi tiedonkulku oli paikoitellen katkonaisesti ja liian harvaa, jolloin osa osallistujista koki jäävänsä pimentoon projektin etenemisen ja tehtyjen päätösten suhteen. Tähän olisi voinut miettiä erilaisia konkreettisia ratkaisuja, esimerkiksi säännöllinen sähköpostiviestintä, suljettu Facebook-ryhmä tai päiväkodin ilmoitustaulujen aktiivinen käyttö. Myös henkilökunnan kesken informaation kulun tulisi olla tehokasta, jotta kaikki olisivat ajan tasalla.

Mikäli tällaisella projektilla tavoitellaan esimerkiksi päiväkodin ja sen asiakkaiden lähentymistä ja vahvoja yhteisöllisyyden kokemuksia, pitäisi yhteydenpidon ja yhdessäolon koko projektin ajan olla mahdollisimman tiivistä. Projektissa aikana syntynyttä mahdollista yhteisöllisyyttä voisi jatkaa esimerkiksi kokoontumalla yhteiseen karonkkaan tai vaikkapa esityksen taltioinnin katseluiltaan. On kuitenkin otettava huomioon, että yhteisöllisyyden kokemus ei synny yhdestä projektista, vaikka se olisikin onnistunut. Parhaimmillaan tällainen projekti vahvistaa jo olemassa olevia luottamuksellisia suhteita ja lujittaa kasvatuskumppanuutta, mutta käytännössä ne rakennetaan jokapäiväisellä arjen yhteistyöllä.

Koen, että Illusiassa henkilökunnan ja perheiden välit olivat jo ennestään toimivat ja lämpimät, joten projektin painopiste ei ollut niinkään aikuisten välisen luottamuksen lujittamisessa, vaan yhteisen voimaannuttavan kokemuksen synnyttämisessä. Voisi ajatella, että vanhemmat ja työntekijät olivat mukana projektissa nimenomaan tuomassa lisäarvoa lapsen kokemukselle eivätkä itse primääreinä kokijoina. Lapsi on vanhemmilleen maailman tärkein ja rakkain asia, ja Illusia puolestaan on olemassa nimenomaan lapsia varten. Niinpä projekti toteutettiin niin vanhempien ajatusmaailmaa kuin Illusian kasvatustilafilosofiaa ja toimintatapoja kunnioittaen – luova, ihana, ihmeellinen lapsi edellä.

Kuva 3. Loppukumarrusten aika aplodien siivittäminä.

”Mä katoin sen Pessi ja Illusia -elokuvan. -- Mut meidän esittämä oli parempi ku siinä oli kaikki illusialaiset esittämässä.” (L1)

Lähteet

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 2013. Pienten piirissä – Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Jyväskylä: Gummerus.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle, 26-44. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Heinimaa, E. 2011. Reggio Emilian kunnalliset päiväkodit - pedagoginen suunnannäyttäjä maailmalla. Teoksessa Paalasmaa, J. (toim.) Lapsesta käsin - kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja, 277-282. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Tammi.

Ilmaisupäiväkoti Illusia 2014 a. Viitattu 2.5.2014.

http://ilmaisupaivakotiillusia.fi/Ilmaisupaivakoti_Illusia_Oy/Lyhyt_esittely.html

Ilmaisupäiväkoti Illusia 2014 b. Viitattu 2.5.2014.

http://ilmaisupaivakotiillusia.fi/Ilmaisupaivakoti_Illusia_Oy/Illusian_varhaiskasvatus.html

Ilmaisupäiväkoti Illusian varhaiskasvatuksen oppimis- ja opetussuunnitelma. 2014.

Jyväskylän yliopisto. 2014. Fenomenologinen tutkimus. Viitattu 20.5.2014.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/fenomenologinen-tutkimus>

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päiväkodissa. Tallinna: Gaudeamus.

Karlsson, L. 2005. Osallisuus yhdessä lasten kanssa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton julkaisussa Yhdessä lasten kanssa - seikkailu osallisuuteen. Viitattu 23.5.2014.

http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tulkita? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lapsen oikeuksien yleissopimus. 1989. Viitattu 6.5.2014.

http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko

Lapsiasiavaltuutetun toimisto. 2014. Tiedätkö lasten ihmisoikeuksista? Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2013:10. Viitattu 16.4.2016.

https://www.thl.fi/documents/470564/0/Tied%C3%A4tk%C3%B6%20lasten+ihmisoikeuksista_.pdf/a382e983-5fc0-4883-8883-b5630e2fd2ce

Opetushallitus. 2016 a. VASU2017-verkkokomentointi. Viitattu 22.4.2016.

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/vasu2017_verkkokokmentointi

Opetushallitus. 2016 b. Yhteenveto VASU2017 - verkkokokmentoinnin vastauksista. Viitattu 22.4.2016. http://www.oph.fi/download/173619_vasuverkkokysely.pdf

Oranen, M. 2007. Mitä mieltä!/? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastensuojelun kehittämisohjelman osahankeen raportti. Viitattu 22.5.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/5a3129ac-bd59-46c7-b95f-379d04d1457c/Osallisuusraportti%20Oranen.pdf>

Pääjoki, T. 2011. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja, 109-121. Juva: PS-Kustannus.

Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Tampereen yliopisto. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.

Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Viitattu 29.4.2014. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/3ade1cb7-b61e-4c73-b0a8-b0305b3f927b>

Suomen Reggio Emilia - yhdistys ry 2014. Reggio Emilia ja Reggio Emilia -pedagogiikka. Viitattu 24.4.2014. <http://www.reggioemilia.fi/>

Stenvall, E. & Seppälä, U. 2008. Talo lapsia varten – Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin työpapereita 2008:1. Viitattu 23.5.2014. http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf

STM. 2012. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 21.5.2014. http://www.stm.fi/hyvinvointi/osallisuuden_edistaminen

Talentia. 2013. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf

THL. Osallisuus. Viitattu 4.4.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2014. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja, 41-53. Juva: PS-Kustannus

Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi” Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. SOCCA, tutkimusraportti. Viitattu 22.5.2014. http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

Venninen, T., Leinonen, J., Rautavaara-Hämäläinen, M. ja Purola, K. 2011. ”Lähes aina haettaessa sanotaan, että ihan ok päivä - mitä se lopulta tarkoittaa?” Lasten vanhempien ja henkilökunnan osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. SOCCA, tutkimusraportti. Viitattu 16.4.2016. http://www.socca.fi/files/1618/Lasten_vanhempien_ja_henkilokunnan_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2011.pdf

Kuviot

Kuvio 1. Harry Shier, 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. In: Children and Society Vol 15. Viitattu 2.3.2016.
http://www.nonformality.org/wp-content/uploads/2012/11/Participation_Models_20121118.pdf

Kuvat

Kuva 1: Meikkaamista takahuoneessa ennen esitystä.

Kuva 2: Lumikon ja Pessin taistelu.

Kuva 3: Loppukumarrusten aika aplodien siivittäminä.

Liitteet

Liite 1: Valokuvauslupa vanhemmille

Liite 2: Saatekirje haastateltaville vanhemmille

Liite 3: Haastattelulupa haastateltaville vanhemmille ja henkilökunnan jäsenille

Liite 4: Vanhempien haastattelurunko

Liite 5: Henkilökunnan haastattelurunko

Liite 6: Lasten haastattelurunko

Liite 1: Valokuvauslupa vanhemmille

Hyvät Illusian vanhemmat!

Teen opinnäytetyötäni Pessi ja Illusia - musikaaliprojektista tutkien lasten, vanhempien sekä henkilökunnan kokemuksia prosessista kokonaisuudessaan sekä projektin osallistavaan luonteeseen liittyen. Opinnäytetyön tutkimustuloksia on mahdollista hyödyntää Illusian varhaiskasvatustyön kehittämisessä.

Toivoisin voivani käyttää Pessi ja Illusia - musikaaliprojektin aikana otettuja valokuvia osana opinnäytetyötäni. Kuvissa esiintyvien lasten tai aikuisten nimiä ei julkaista opinnäytetyössä. Valmis opinnäytetyö julkaistaan ammattikorkeakoulujen yhteisessä opinnäytetyötietokunnassa Theseuksessa julkisena dokumenttina.

Jos teillä on kysymyksiä valokuvien käyttöön tai muuten opinnäytetyöhöni liittyen, vastaan mielelläni! Minulle voi laittaa sähköpostia osoitteeseen sini.kestila@laurea.fi.

Palautattehan täytetyn lomakkeen Illusiaan viimeistään 13.6.2014.

Lämmin kiitos yhteistyöstä!

ystävällisin terveisin Sini Kestilä

Annan suostumukseni siihen, että valokuvia, joissa itse esiinnyn tai lapseni esiintyy/ esiintyvät saa käyttää Sini Kestilän laatimassa opinnäytetyössä.

En anna suostumustani siihen, että valokuvia, joissa itse esiinnyn tai lapseni esiintyy/ esiintyvät saa käyttää Sini Kestilän laatimassa opinnäytetyössä.

Lapseni nimi/ lasteni nimet

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2: Saatekirje haastateltaville vanhemmille

Hyvä vanhempi!

Teen opinnäytetyötäni (Laurea-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma) Pessi ja Illusia - musikaaliprojektiin liittyen. Työtäni varten tutkin vanhempien, lasten ja henkilökunnan kokemuksia projektiin ja sen osallistavaan luonteeseen liittyen. Opinnäytetyöni tuloksia on tarkoitus hyödyntää Illusian varhaiskasvatustyön kehittämisessä.

Tärkeä osa opinnäytetyötäni ovat projektiin osallistuneiden haastattelut, joihin pyydän nyt sinun ja lapsesi osallistumista. Haastattelukysymykset liittyvät ainoastaan Pessi ja Illusia - projektiin sekä Illusiaan päiväkotina. Kaikki haastattelut ovat luottamuksellisia ja haastatteluvastaukset esitetään opinnäytetyössä anonyymeinä.

Haastattelut voidaan järjestää arkisin Illusian tiloissa päiväkodin aukioloaikoina teille sopivana ajankohtana. Haastatteluun on hyvä varata aikaa noin tunnin verran. Lasten haastattelut (20-30min) toteutetaan päiväkodissa lapsen päivärytmiin sopivana ajankohtana eikä niihin tarvita vanhemman läsnäoloa.

Jokainen haastateltava on valittu erikseen ja jokainen haastattelu on työni kannalta ensiarvoisen tärkeä. Tästä syystä osallistumisestasi olisi työn lopputuloksen kannalta erittäin merkittävää. Ilmoitathan minulle osallistumisestasi sähköpostilla viimeistään pe 30.5. Otan sinuun sen jälkeen yhteyttä haastattelun käytännön toteutuksesta. Mikäli et tällä kertaa pysty osallistumaan, ilmoitathan ystävällisesti siitäkin minulle.

Yhteistyöterveisin

Sini Kestilä

sini.kestila@laurea.fi

Liite 3: Haastattelulupa haastateltaville vanhemmille ja henkilökunnan jäsenille

Haastattelulupa opinnäytetyöhön

Annan suostumukseni siihen, että minua ja/ tai lastani haastatellaan ilmaisupäiväkoti Illusian Pessi ja Illusia - musikaaliprojektiin ja sen prosessiin liittyen. Annan suostumukseni nauhoittaa haastattelut ja käyttää nauhoituksia materiaalina Sini Kestilän laatimassa opinnäytetyössä ”Kokemuksia taidelähtöisestä ja osallistavasta musikaaliprojektista päiväkodissa” (työnimi). Opinnäytetyöhön ei merkitä minun ja/ tai lapseni nimiä tai muita yksityiskohtia, joista minut/ meidät voitaisiin tunnistaa. Haastattelunauhat tuhoataan aineiston analyysin jälkeen asianmukaisella tavalla.

Lapseni nimi / lasteni nimet

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 4: Vanhempien haastattelurunko

- taustatiedot ja lähtötilanne
 - lapset
 - kuinka kauan Illusiassa + syyt tulemiseen
 - oma ja lapsen rooli projektissa

- ennakkokäsitykset ja odotukset
 - aiemmat kokemukset vastaavasta
 - mikä sai lähtemään mukaan projektiin?
 - odotukset, jännitykset, pelot, jne projektista etukäteen

- oma ja lapsen kokemus
 - millainen kokemus
 - parasta projektissa
 - kehitettävää/ mikä ei toiminut
 - taidelähtöisyys
 - lapsen kokemus projektista
 - lapsen kokemus esityksestä
 - lapsen käsittely projektin loppumisesta
 - lapselle kohokohta projektissa

- projektin vaikutukset
 - vaikutus siihen, miten koet Illusian pk:na
 - vaikutus suhteessasi hlökuntaan
 - vaikutus suhteessasi muihin vanhempiin
 - vaikutus lapsen suhteisiin
 - projektin näkyvyys/ esilläolo kotona

- osallisuus
 - oman roolin löytäminen
 - omat vaikutusmahdollisuudet
 - yhteenkuuluvuus, yhteisöllisyys, ryhmäytyminen?

- lopetus
 - vastaavuus odotuksiin
 - ajatuksia vastaavanlaisista projekteista jatkossa
 - Millaisena koit haastattelun? Haluaisitko vielä sanoa jotakin, jäitkö miettimään jotakin?

Liite 5: Henkilökunnan haastattelurunko

- taustatiedot ja lähtötilanne
 - koulutus
 - kuinka kauan Illusiassa + syyt tulemiseen
 - oma rooli projektissa

- ennakkokäsitykset ja odotukset
 - aiemmat kokemukset vastaavasta
 - odotukset projektista etukäteen
 - ennustettavissa olevia haasteita?

- oma ja lasten kokemukset
 - millainen kokemus
 - parasta
 - kehitettävää/ mikä ei toiminut
 - lasten kokemus projektista + esityksestä
 - lasten käsittely projektin loppumisesta
 - taidelähtöisyys

- vaikutus / muutokset
 - lasten kokemus projektista
 - lasten kokemus esityksestä
 - vaikutus lasten keskinäisiin suhteisiin
 - vaikutus siihen, miten koet Illusian työpaikkana
 - vaikutus suhteessasi muuhun hlökuntaan
 - vaikutus suhteessasi vanhempiin
 - vaikutus lasten keskinäisiin suhteisiin

- osallisuus
 - omat vaikutusmahdollisuudet
 - yhteenkuuluvuus, yhteisöllisyys, ryhmäytyminen
 - osallisuuden kokemus (itse, vanhemmat, lapset)

- lopetus
 - vastaavuus odotuksiin
 - tulisiko vastaavanlaisia projekteja tehdä jatkossa ja miksi
 - vapaa sana

Liite 6: Lasten haastattelurunko

- taustatiedot ja lähtötilanne
 - ikä ja ryhmä
 - oma rooli projektissa + miten päätyi siihen

- ennakkokäsitykset ja odotukset
 - aiemmat kokemukset vastaavasta
 - odotukset projektista etukäteen

- kokemus
 - millainen kokemus
 - treenit ja toimintahetket
 - esitys
 - parasta/ tylsää/ tyhmää/ pelottavaa jne.
 - toiminta omassa pienryhmässä

- vaikutus suhteessasi muihin lapsiin
 - keitä muita lapsia samassa roolissa
 - tutustuiko paremmin^
 - muut aikuiset kuin omaope

- vaikutus suhteessasi vanhempiin
 - isin ja äidin roolit
 - millaista oli esiintyä yhdessä

- osallisuus
 - saitko itse vaikuttaa
 - miltä tuntui yhdessä tekeminen
 - rekvisiitan tekeminen jne

- lopetus
 - vastaavuus odotuksiin
 - tuntemukset projektin loputtua
 - tulisiko vastaavanlaisia projekteja tehdä jatkossa ja miksi
 - vapaa sana